



---

Pázmány Law Working Papers  
2012/13

**Metzinger Péter**  
**A szakértői bizonyítás hatékonysága a**  
**gazdasági perekben,**  
*de lege lata és de lege ferenda*

**Metzinger Péter, LL.M., PhD.**  
**A szakértői bizonyítás hatékonysága a gazdasági perekben,**  
*de lege lata és de lege ferenda*

*A jelen tanulmány a magyar gazdasági perekben lefolytatott szakértői bizonyítás hatékonyságát meghatározó szempontokat vizsgálja, a peres gyakorlat alapján. A hatékonyságot determináló tényezők empirikus beazonosítása után elsősorban induktív úton vonjuk le azokat a perjogi következtetéseket, melyek – a felek tisztességes eljáráshoz való jogának sérelme nélkül – növelhetik a szakértői bizonyítás allokációs hatékonyságát.*

## **Prepozíció**

### **1. A tanulmány tárgya**

Az igazságszolgáltatási reform teljessé tétele érdekében az igazságügyi szakértőkre vonatkozó előírások átfogó újragondolása érdekében 2005-ben két törvény is született<sup>1</sup>: a 2005. évi XLVII. törvény az igazságügyi szakértői tevékenységről (a továbbiakban: Iszt.), valamint az igazságügyi szakértő nemperes eljárásban történő kirendeléséről és azzal összefüggésben a Pp. módosításáról a 2005. évi XLVIII. törvény (a továbbiakban: Isznk.). E reform egyik célja éppen az volt, hogy a bírósági eljárások ésszerű időn belül történő befejezése és hatékonysága érdekében az igazságszolgáltatásban felkészült és megfelelően díjazott szakértők működjenek<sup>2</sup>. Az igazságügyi szakértői tevékenység újraszabályozásának a központi eleme egy olyan szabályozás kidolgozása volt, amely egymás mellett (de a funkciókat egyértelműen elhatárolva) teszi lehetővé az állam által működtetett szakértést, valamint a privát gazdasági szférában végzett igazságügyi szakértői tevékenységet.<sup>3</sup> A jogalkotó ezt követően is lépett az eljárási hatékonyság növelése érdekében, így például a 2010. évi CLXXXIII. törvény (a továbbiakban: Hattv.) kifejezetten a bíróságok hatékony működése és a bírósági eljárások gyorsítása érdekében módosított több törvényt, köztük a Pp.-t, a 2011. évi LXXXIX. törvény pedig bevezette a kiemelt jelentőségű perek rezsimjét (a Pp. új Ötödik Része).

Jelen tanulmány célja annak vizsgálata, hogy az így kialakított rendszerben a szakértői bizonyítás, annak bírói, ügyvédi – és szakértői – gyakorlata a gazdasági perekben (lásd lentebb, 4. pont) mennyire felel meg a hatékonyság követelményeinek (lásd lentebb, 8. pont), illetőleg hogy a Pp., esetleg az Iszt. vonatkozó szabályozása miként lenne úgy módosítható, hogy az növelje az eljárás belső hatékonyságát (lásd lentebb, IV. fejezet). Ebből következik, hogy a szakértői bizonyításhoz egyébként hozzátartozó, de szempontunkból csak technikai jellegű kérdésekkel (pl. a bizonyítás perjogi szükségtelensége, a bíró saját szakértelmének terjedelme, a szakértő kizárása stb.) nem foglalkozunk.

### **2. Módszer**

Nem vitatva, hogy a jogszociológia vizsgálódásai ott kezdődnek, ahol a jogtudomány elveszti érdeklődését<sup>4</sup>, a jelen tanulmányban a kettőt mégis ötvözni szükséges, mert a szabályozás hatékonysága pusztán dogmatikai eszközökkel nem vizsgálható értelmesen: a szabályozás tisztán dogmatikai értékelése a hatékonyság szempontjából spekulatív, steril, mert empirikus visszacsatolás nélkül legfeljebb csak feltételezhetjük, hogy adott megoldás gyakorlatilag hatékony-e, hasznos-e. Ugyanakkor a szociológiai tények figyelembe vétele önmagában, a dogmatikai rendszerezés nélkül

---

1 Lásd az igazságügyi szakértő nemperes eljárásban történő kirendeléséről és ezzel összefüggésben a Pp. módosításáról szóló 2005. évi XLVIII. törvényhez (Isznk.) fűzött miniszteri indokolás általános részét.

2 Vö. Isznk. miniszteri indokolás, általános rész.

3 Iszt. miniszteri indokolás, általános rész.

4 Maczonkai M.: Jogszociológia, Dialóg Campus, Budapest-Pécs, 2005, 25. o.

szintén elégtelen, mert a megoldásokat mindig adott perjogi rendszerben kell jogi formába önteni. Kantot parafrázálva azt mondhatjuk, hogy a perbeli bizonyítás hatékonyságának a vizsgálatok a dogmatikai eszmefuttatások szociológiai visszacsatolás nélkül üresek, az empirikus megfigyelések pedig dogmatikai reflexió nélkül vakok.<sup>5</sup>

Ha közvetlenül a gazdasági perek 2005-ös szakértői reformot követő valóságából indulunk ki, a megfelelő dogmatikai szűrők segítségével legalább ugyanolyan jó megoldásokhoz juthatunk, mint amilyenek – ideális esetben – az összehasonlító és/vagy történeti módszer „kerülő útján” lennének beazonosíthatók.<sup>6</sup> Anyaggyűjtésünk tehát elsősorban empirikus, következtetéseinkhez pedig dedukció helyett részben indukcióval jutunk el.<sup>7</sup> Ami azonban a konkrét adatgyűjtést illeti, hely- és időhiány miatt, egyelőre, módszeres szociológiai kutatás<sup>8</sup> helyett megelőgszünk a gazdasági perek és a szakértői bizonyítás valóságára vonatkozó, a szakmában köztudomásúnak számító tényekkel, melyeket a szakértői bizonyítás gyakorló szereplőinek (a bírának, elsősorban is Döme Attila<sup>9</sup> és Molnár Ambrus<sup>10</sup> táblabírának, továbbá a szakértőknek és az ügyvédeknek) a megnyilvánulásaiból<sup>11</sup>, valamint saját személyes tapasztalatainkból merítettünk.

### 3. Vázlat

A továbbiakban először a problematikát statikus oldalról vizsgálva a szakértői bizonyítás alapfogalmait tisztázzuk (I. fejezet), majd az abban közreműködő személyeket vesszük számba (II. fejezet), hogy utána dinamikus szemszögből, *de lege lata* elemezzük a szakértői bizonyítás

---

5 Kantnak az empirizmus és a racionalizmus kibékítésére irányuló klasszikus megállapítása szerint „A szemléletek fogalmak nélkül vakok. A fogalmak szemléletek nélkül üresek”, I. Kant: A Tiszta ész kritikája, B 75. o. (Kis János újabb fordításában: „Tartalom nélkül üres a gondolat, fogalom nélkül vak a szemlélet.”, I. Kant: A tiszta ész kritikája, Atlantisz, Budapest 2009, 106. o.).

6 Összehasonlító jogi módszerrel megvizsgálható, hogy más jogrendszerek miként szabályozzák a kérdést, majd ezen megoldások magyar szempontból kritikai elemzésnek vethetők alá, minek segítségével levonhatók az itthon is felhasználható következtetések. Lehet, hogy valamely német, svéd vagy éppen japán megoldás nagyon jónak tűnik, de hogy vajon *hic et nunc* is ezek-e az optimális megoldások, illetőleg hogy milyen módosításokat kell rajtuk végrehajtani annak érdekében, hogy azok legyenek, már feltétlenül a magyar valóságot kell vizsgálni. A történeti módszert szintén azért vetjük el, mert a téma nem szakítható el a jelentőtől, s noha nem zárható ki, hogy a múltban is voltak olyan eszközök, amelyek ismét hatékonyan lennének bevetetők, ezen múltbeli eszközöket is – miként az összehasonlító jogi módszer segítségével felkutatott megoldásokat – az aktuális magyar valóság mérlegére helyezve lehetne csak megfelelően értékelni, különben az anakronizmus hibájába esünk.

7 „A dogmatikusok (ide értve a jogfilozófusokat is) módszere deduktív, spekulatív: értelmezések, okfejtések, ítéletek, a retorika megannyi eszköze. A szociológus módszere induktív, ténybeli: etnográfiai leírások, statisztikai elemzések, kérdőívek, az empirizmus megannyi eszköze.” lásd: J. Carbonnier: *Sociologie juridique*, PUF, Paris, 1978, 18. o. (ford. M.P.).

8 Egy módszeres szociológiai kutatást a szerző most készíti elő, mely egyrészt a gazdasági perek objektív statisztikai vizsgálatára, másrészt a gazdasági perek tárgyaló bírák szubjektív véleményének kérdőíves felmérésére irányul. A statisztikai vizsgálat célja megtudni, többek között, hogy (i) a gazdasági perek hány százalékában kerül sor szakértői kirendelésre és mikor, (ii) a szakértői kirendelés és a szakvélemény előterjesztése között mennyi idő telik el, (iii) a szakértők hány százaléka utasítja vissza a kirendelést (és kell ezért új szakértőt kirendelni), (iv) milyen gyakorisággal és eredményességgel merül fel a szakértővel szemben elfogultsági kifogás, (v) a szakvélemény előterjesztése után gyakoribb-e az egyezségkötés, (vi) milyen gyakran kerül sor más szakértő vagy szakértői intézet kirendelésére, (vii) milyen gyakran terjesztenek elő a felek ún. magánszakvéleményt, (viii) mekkora az átlagos szakértői díj (abszolút értékben és a pertárgy arányában), (ix) az ítéletek milyen gyakran bírálják felül a szakvéleményt, (x) milyen gyakran kerül sor az ítélet hatályon kívül helyezésére a szakértői vélemény hiánya vagy a szakértői bizonyítás elégtelensége miatt stb. Ezt a statisztikai adatgyűjtést lehet majd kombinálni az első fokon gazdasági ügyszakban ítélkező bírának megfogalmazott kérdőívvel, melynek segítségével össze lehetne vetni a bírák szubjektív érzetét a tényekkel.

9 Döme A.: A szakértői bizonyítás, in A polgári perbeli bizonyítás gyakorlati kézikönyve (szerk. Kengyel M.), KJK-Kerszöv, Budapest, 2005, 209-301. o.

10 Molnár A.: A bizonyításra vonatkozó tájékoztatási kötelezettség a polgári perben, in Magyar Jog, 2009. 3. szám, 129-140. o.

11 A jelen tanulmányban ezért a jogirodalmi hivatkozás differenciált: a szakértői bizonyítás empirikus valóságára vonatkozó tényeket illetően elsősorban a bírák, szakértők és ügyvédek publikációira figyelünk, s az elméleti jogászok munkáit jobbra „csak” a dogmatikai fejtegetések során hasznosítjuk.

gyakorlati menetét (III. fejezet); végezetül megfogalmazzuk *de lege ferenda* következtetéseinket (IV. fejezet).

## II. Fogalmi keretek

Az érdemi vizsgálatokat azon alapfogalmak optimális mélységű tisztázásával célszerű kezdeni, melyek témánkat behatárolják, illetve annak gerincét képezik. Optimális mélységű tisztázás alatt azt értjük, hogy a használt alapvető fogalmak jelentését egyértelművé tegyük, azonban mellőzzük a gyakorlati szempontból közömbös dogmatikai nüanszok tárgyalását.

### 4. Gazdasági perek

A tanulmány kizárólag a gazdasági perekkel foglalkozik; egyáltalán nem biztos, hogy premisszáink, illetve következtetéseink helytállóak lehetnek pl. családjogi perekben. Gazdasági perek alatt pedig e helyütt azokat a pereket értjük, melyeket valamely polgári jogi követelés érvényesítése végett adott gazdálkodó szervezet indít meg egy másik gazdálkodó szervezettel szemben. E meghatározás összhangban áll a Büsz.<sup>12</sup> 62. § *i*) pontjával, mely szerint első fokon a gazdasági ügyszak egyik ügycsoportját éppen a gazdálkodó szervezetek egymás közötti peres ügyei képezik.<sup>13</sup> Ezen pereknek ugyanis – a mi szempontunkból – az a megkülönböztető sajátossága, hogy tárgyuk jellemzően a gazdasági élet professzionális szereplőinek a saját gazdasági tevékenységükkel kapcsolatos, egymás közötti jogvitája. Ennél fogva ezek a jogviták az ellenérdekű felek számára szinte kivétel nélkül számszerűsíthetők, és a jogvita költség-haszon és költséghatékonysági elemzésnek vethető alá: a felek racionális döntést tudnak hozni arról, hogy megéri-e az adott jogvitát peres útra vinni (ami természetesen nem zárja ki, hogy adott per megindítására a felperes, vagy a követelés vitatására az alperes – éppen gazdasági-pénzügyi okok miatt – rá van kényszerülve). E perekben tehát a felek tudatossága meghatározó, vagy legalábbis e felektől minden további nélkül elvárható, hogy csak körültekintő mérlegelést követően bocsátkozzanak perbe, és ha már perre kerül a sor, abban szintén felkészülten és fokozott körültekintéssel vegyenek részt.

Megállapítható, hogy a gazdasági perek megindítására *ultima ratio*-ként kerül sor, a gazdálkodó szervezetekre nem jellemző a perlekedési kedv, de nem is félnek a bíróságtól. Mivel pedig a gazdasági per (miként egyébként minden per) a bíróság és a felek együttműködésében zajlik, a felektől elvárható fokozott körültekintés megengedi, hogy az egyébként a bíróság által elvégzendő feladatok egy részét a felek vegyék át, különös tekintettel arra is, hogy a törvényszék előtt 30 millió forintos pertárgyérték felett a Pp. 73/A. § (1) bek. *ba*) pontja alapján a jogi képviselőt kötelező.

### 5. Bizonyítás

Az immáron klasszikusnak számító jogelméleti definíció szerint a „*bizonyítás a feleknek, a per egyéb résztvevőinek és a bíróságnak az a tevékenysége, amellyel valamely tény fennállásáról vagy fenn nem állásáról, illetőleg valóságáról vagy valótlanágáról az ítéletet hozó bíróság meggyőződését kialakítani törekszik*”.<sup>14</sup> Semmi okunk arra, hogy ezt a definíciót mint helyeset ne fogadjuk el, ugyanakkor a szakértői bizonyítást illetően szeretnénk ahhoz néhány – a jelen tanulmány szempontjából fontos – megjegyzést fűzni.

A perjogi irodalom rámutat, hogy az előző bekezdésben idézett, Farkas-féle definíció a bizonyítás processzuális és logikai felfogásának a szintézise.<sup>15</sup> Ehhez képest a bizonyítás lényegét a

---

12 A 14/2002. (VIII.1.) IM rendelet a bírósági ügyvitel szabályairól.

13 A Pp. kötelező perelőkészítést előíró – a Hattv. 106. §-ával 2011. március 1-jével visszahozott – 121/A. § ettől eltérően nem a gazdálkodó szervezet, hanem a jogi személy vállalkozások fogalmát használja; mindkét esetben az ún. G-s ügyekről van szó.

14 Lásd: Farkas J.: Bizonyítás a polgári perben, KJK, Budapest, 1956, 42. o., idézi Farkas J.-Kengyel M.: Bizonyítás a polgári perben, KJK Kerszöv, Budapest, 2005, 29. o.

15 Vö.: Farkas J.-Kengyel M.: Bizonyítás a polgári perben, KJK Kerszöv, Budapest, 2005, 30. o.

megismerési tevékenységben meghatározó felfogás elveti a bizonyítás logikai és processuális irányzatait.<sup>16</sup> A jelen tanulmány nem kutatja a polgári peres bizonyítás átfogó elmélet, mégse lehet közömbös az iránt, hogy a bizonyítást *miféle* tevékenységnek fogjuk fel, mert a szakértői bizonyítást ezen a tevékenységen belül kell értelmezni. Álláspontunk szerint a Farkas-féle definíció egyáltalán nem zárja ki, hogy a bizonyítást megismerésnek fogjuk fel, hiszen a bizonyítás lényege a tényállás feltárása, vagyis megismerése<sup>17</sup>. A bíróság csak akkor tud megalapozott ítéletet hozni, ha tisztában van azokkal a körülményekkel, melyek az ügyben relevánsak: ehhez ezeket a körülményeket természetesen meg kell ismerni (ebből a szempontból feltárás, tisztázás, megismerés szinonim fogalmak). Ha ez a megismerés nem magától értetődő, vagy például nem elegendő hozzá tanúk meghallgatása, okiratok elolvasása és értelmezése, akkor kerülhet sor szakértői bizonyításra, éppen azért, hogy a releváns tények ismertté váljanak, két értelemben is: egyrészt eldönthető legyen, hogy valamely körülmény létezik-, létezett-e vagy sem, s ha igen, miért, illetőleg hogy a létének vagy nemlétének mi a releváns jelentése, következménye. Ezt követően lehet a döntést meghozni, melynek során a megismert tényekre a bíró alkalmazza az irányadó jogot. Nem véletlenül szólít fel a római jog: *da mihi factum, dabo tibi ius*. A polgári per ezt a felszólítást követi: a bíró akkor szolgáltathat jogot, ha már ismeri (megkapta) a tényeket. A jelen tanulmány nagy kérdése, hogy kinek is kell a szakmai tényeket szolgáltatnia?

## 6. Szakkérdés

Szakértői bizonyításra szakkérdésben kerülhet sor, a Pp. 177. § (1) bek. megfogalmazásában akkor, ha olyan különleges szakértelem szükséges, amellyel a bíróság nem rendelkezik. A szakkérdés negatív határozható meg a legkönnyebben: szakkérdés minden olyan, a per eldöntése szempontjából releváns kérdés, ami nem jogkérdés<sup>18</sup>, feltéve persze, hogy a megítélése speciális szaktudást igényel.

A kortárs társadalom hatványozott komplexitásában ezek a jogon kívüli kérdések jellemzően valamely többé-kevésbé önálló szakma vagy tudományág intellektuális fennhatósága alá sorolhatók, ami lehetővé teszi, hogy a felmerült szakkérdésre valóban szakmai, azaz objektív és falszifikálható válasz legyen adható. A szakkérdés tartalmánál fogva kimerítően tehát még csak nem is tipizálható, lévén a szakkérdések köre nyitott<sup>19</sup>: valóban *bármely kérdés* szakkérdés lehet adott perben, mert a bíróság köteles az elébe vitt jogvitát elbírálni (és az ehhez szükséges minden lehetséges bizonyításnak teret adni<sup>20</sup>), a gazdasági jogviták pedig tárgyuk szerint szintén nyitottak.<sup>21</sup> Ezzel

---

16 Vö.: Farkas J.-Kengyel M.: *Bizonyítás a polgári perben*, KJK Kerszöv, Budapest, 2005, 29. o.

17 A bizonyítás mint megismerés természetesen gyakorlati tevékenység, nem ismeretelméleti problémával állunk szemben, ezért a filozófia ismeretelméleti tételei legfeljebb csak inspirációként veendő figyelembe. A polgári perben nem vonhatjuk kétségbe, hogy a megismerés lehetséges, és azt sem, hogy az pontos képet ad a valóság tényeiről, ellenkező esetben már azt is előzetesen bizonyítani kellene, hogy lehet bizonyítani. A bizonyítás filozófiai és jogbölcseleti „előkérdéseihez” lásd pl. Földesi T.: *A marxista filozófia bizonyításelméletének alapjai*, Kossuth, 1967; Varga Cs.: *A bírói ténymegállapítási folyamat természete*, 2. kiadás, Akadémia, Budapest, 2001.

18 „Valamely szakértelem minden különös megkötöttség nélkül minősülhet különlegesnek, egyetlen kritérium van: ne jogi szakképzettséget igényeljen.” lásd Szabó I.: *A bíróság és a szakértők együttműködése a polgári perekben*, in *Egységesülő polgári eljárásjog Európában* (szerk.: Wopera Zs., Asztalos Zs.), HVG-Orac, Budapest, 2009, 169. o.

19 „A ténymegállapításhoz szükséges szakismeret specialitása nem korlátozódik valamely természet- vagy társadalomtudomány kutatási területére: különleges akkor is, ha az általános műveltség és élettapasztalat keretein belül maradó, szakmai képzettségtől, foglalkozástól függetlenül bárki által felhalmozható információ tömeg nyugszik, amelynek összegyűjtése (elsajátítása) azonban hosszú évek szisztematikus munkáját követeli meg.” lásd Döme A.: *A szakértői bizonyítás*, in *A polgári perbeli bizonyítás gyakorlati kézikönyve* (szerk. Kengyel M.), KJK-Kerszöv, Budapest, 2005, 211. o.

20 Vö. pl. a BH2003.249. számon közzétett döntvényt az általános kártérítés kapcsán: I. Általános kártérítés megállapítására nem kerülhet sor csupán azért, mert a kár mértékének megállapítása *hosszadalmas, vagy esetleg terjedelmes* bizonyítási eljárást tenne szükségessé.

21 A jogi szabályozás azonban – elsősorban az államnak az igazságügyi szakértői tevékenységet illetően meglévő ellátási-szolgáltatási kötelezettségének a megfelelő teljesíthetősége érdekében – mégis osztályozza a szakértői kompetenciákat, lásd az igazságügyi szakértői szakterületekről, valamint az azokhoz kapcsolódó képesítési és egyéb

együtt a magyar perjogi tapasztalatok alapján megállapítható, hogy gazdasági perekben a szakkérdéseket elsősorban mérnöki-műszaki (pl. hibás teljesítéssel kapcsolatos perek: valóban hibás volt-e a teljesítés?), közgazdasági (pl. kártérítési perek: mekkora a bekövetkezett kár összege, különös tekintettel az elmaradt vagyoni előnyre?) és könyvelési (pl. elszámolással kapcsolatos perek: mi derül ki a felek könyveléséből, számlaforgalmából?) kérdések adják.

Azt azonban, hogy mi a szakkérdés az adott perben, illetőleg hogy azt miként kell értékelni, *még mindig és már megint* jogkérdés. A jog és a 'nemjog' kapcsolata egyrészt tehát jogkérdés, másrészt az első és az utolsó szó mindig a jogé: „a perben releváns tények és azok teljes körű ismerete jogi szakkérdés.”<sup>22</sup> A gyakorlatban azonban nem mindig ilyen egyértelmű a helyzet, a ténykérdések belecsúszhatnak a jogkérdésekbe, s így a tény eldöntése gyakorlatilag a jogi minősítésben való döntést is jelent<sup>23</sup>. Szalai a Szerzői Jogi Szakértői Testület (SZJSZT) polgári peres működése kapcsán bizonyítja, hogy nem zárható ki, hogy a szakértő nem szoros értelemben tényt állapít meg, mert a tények és jogok esetenként nem választhatóak szét, amikor is a szakértőnek nem elegendő a tényt megállapítania, hanem abból jogi relevanciájú következtetéseket is le kell vonnia, ezért például az SZJSZT tevékenysége tartalmilag részben jogbizonyítás, jóllehet az a magyar perjog rendszerében formailag kizárt.<sup>24</sup>

Az Iszt. 1. § (1) bek.-e szerint a szakértőnek a szakkérdésben a tudomány és a műszaki fejlődés eredményeinek a felhasználásával kell állást foglalnia. Ez azonban nézetünk szerint nem jelenti azt, hogy a szakkérdésben mindig egyértelműen állást lehetne foglalni, nem tartjuk megalapozottnak azt az álláspont, mely szerint a tudomány eredménye a tudományt művelők *egyöntetű* álláspontja lenne<sup>25</sup>. Éppen ezért kritizálható, ha a perben csupán egy szakvélemény áll rendelkezésre, mert így a per kimenetel könnyen azon múlhat, hogy az éppen kirendelt szakértő a szakmán belül melyik álláspontot teszi magáévá (lásd lentebb, 20.1. pont).

## 7. Szakértő

A szakértői bizonyításban közreműködő szereplők (bíró, fél, jogi képviselő, szakértő; lásd lentebb, II. fejezet) közül azért a szakértő fogalmát kell külön is tárgyalni, mert a többi személy jogi meghatározása – témánk szempontjából – nem okoz problémát.

A szakértő az a személy, aki a perben releváns szakkérdést a bíróság és a felek számára megvilágítja, értékeli;<sup>26</sup> az Iszt. 1. § (1) bek.-e szerint a szakértő szakvéleménnyel *segíti* a tényállás megállapítását, a szakkérdés eldöntését. A jogirodalom kiemeli, hogy „a szakértő a *bíróság hiányzó, különleges szakértelmét pótolja*, de nem nyilváníthat véleményt jogi szakkérdésben, és még részleteiben sem veheti át a bíróság ítélező funkcióját”<sup>27</sup>. Jóllehet ezen evidenciát közzétett bírói

---

szakmai feltételekről szóló 9/2006. (II.27.) IM rendeletet, mely rendelet 14 nagyobb szakterület-csoportot és azokon belül összesen 282 szakterületet határoz meg (a tűzvédelmi, személy- és vagyónvédelmi területtől a titokvédelemig).

22 Imregy G.: Szakértői bizonyítás a polgári eljárásban, in Magyar Jog, 2002. 11. szám, 650. o., idézi Szabó I.: A bíróság és a szakértők együttműködése a polgári perekben, in Egységesülő polgári eljárásjog Európában (szerk.: Wopera Zs., Asztalos Zs.), HVG-Orac, Budapest, 2009, 176. o.

23 Szabó I.: A bíróság és a szakértők együttműködése a polgári perekben, in Egységesülő polgári eljárásjog Európában (szerk.: Wopera Zs., Asztalos Zs.), HVG-Orac, Budapest, 2009, 169. o.

24 Szalai P.: A Szerzői Jogi Szakértő Testület működése polgári perjogi szempontból, in Magyar Jog, 2006. 2. szám, 95-99. o.

25 Vö.: Dome A.: A szakértői bizonyítás, in A polgári perbeli bizonyítás gyakorlati kézikönyve (szerk. Kengyel M.), KJK-Kerszöv, Budapest, 2005, 230. o. A szerző két oldallal később maga is megjegyzi, hogy gyakori jelenség, hogy azonos szakmát művelő szakemberek ugyanazon szakkérdés vizsgálata során eltérő szakmai következtetésekre jutnak, lásd Döme A., i.m., 232. o.

26 Az ettől a jelen tanulmány szempontjából közömbös pontokon eltérő, cizelláltabb szakirodalmi definíció szerint: a szakértő „a bíróság hiányzó szakismeretét kiegészítve lehetővé teszi a per eldöntése szempontjából jelentős tények megismerését vagy az észlelt tények megfelelő értékelését.” lásd Farkas J.-Kengyel M.: Bizonyítás a polgári perben, KJK Kerszöv, Budapest, 2005, 158. o.

27 Kengyel M.: Magyar polgári eljárásjog, 3. kiadás, Osiris, Budapest, 2001, 283. o.

döntvény is megerősíti<sup>28</sup>, az a gyakorlatban nem mindig köszön vissza, és az ezzel kapcsolatos – vélt vagy valós – szerepzavarra a jogirodalom is felhívja a figyelmet<sup>29</sup>. A gyakorlatban is előfordul, hogy a bíróság például kerek peres arra hívja fel a kirendelésben a szakértőt, hogy állapítsa meg, alapos-e a kereset, és nem ritkán a szakértő kérés nélkül is – általában teljes jóhiszeműséggel – állást foglal szakvéleményében arról, hogy egyébként alapos-e a kereset, és hány százalékban. A bíróság gyakran alkalmaz szakértőt akkor is, ha a perben jelentkező ténykérdés nem igényel speciális szakértelmet, de a megállapítása a szakértőnek könnyebb, mint a bíróságnak, így pl. könyvszakértői véleményt kér, holott a számvitel szabályait törvény rögzíti.<sup>30</sup> Ez ellen természetesen a szakértőknek sincs kifogásuk, a feleknek pedig, ha lenne is, megtartják maguknak.

Szabó álláspontja szerint a Pp. 177. § (1) bek.-ében a szakértői feladatmeghatározás első fordulata ténytanúként, a második inkább ténybíróként említi a szakértőt, mert a tény megállapításához elegendő, ha a szakértő pusztán adatokat közöl, míg a tény megítélése a szakértő következtetéseire tart igényt.<sup>31</sup> Ezzel kapcsolatban Döme ugyanakkor azt jegyzi meg, hogy a szakértői bizonyítás célja mindig ténymegállapítás, akkor is, ha a bizonyítás eredményeként ismertté vált tények megítélését (pl. két ismert tény közötti okozati összefüggés kimutatását) teszi a bíróság a szakértő feladatává, hiszen ennek révén újabb, jogilag releváns tényt kíván megállapítani; a megítélés továbbá ebben a szövegösszefüggésben nem értékelő tevékenységet fejez ki, hanem a dolog igazi természetének a megismerését.<sup>32</sup> Nézetünk szerint a szakértő egyértelműen ténybíróként<sup>33</sup> funkcionál a gazdasági perekben, a szakértőhöz is ez a szerep áll a legközelebb, a bíró is ezt várja el tőle: Lábady és Kengyel már harminc éve jelezte, hogy „a szakértő ... olyan mértékben került a perek középpontjába, hogy ez a tény a legbátrabb és legtapasztaltabb bíróban önmagával szemben kételyeket támaszt, és bizonytalansága leplezésére (vagy talán annak beismeréseként?) a jogi kérdésekben is a szakértőtől várja a választ, vagy egyszerűen bátortalan a pert a szakértő közreműködése nélkül eldönteni.”<sup>34</sup>

A dogmatikai absztrakció szintjén helyes a kijelentés, hogy bárki szakértő lehet, aki a szükséges szakértelemmel rendelkezik<sup>35</sup>. A Pp. 177. § (1) bek.-ből ugyanakkor az következik, hogy a perben szakértő az lehet, akit a bíróság szakértőként kirendel.<sup>36</sup> Ezen kívül a tételes jog megkülönbözteti az igazságügyi szakértőt és a más (eseti) szakértőt, mely utóbbi csak az előbbi hiányában vehető igénybe [Pp. 177. § (2) bek., Iszt. 2. § (3) vek.<sup>37</sup>]. Ehhez képest a bírói gyakorlatban a bíróság által

---

28 Pl. BDT2003.780: A bíróság nem háríthatja át a szakértőre a per eldöntéséhez szükséges tények és körülmények felderítésének a feladatát, és nem engedheti át a szakértőnek a bizonyítékok mérlegelésére vonatkozó jogkörét.

29 Lásd pl. Döme A.: A szakértői bizonyítás, in A polgári perbeli bizonyítás gyakorlati kézikönyve (szerk. Kengyel M.), KJK-Kerszöv, Budapest, 2005, 209-220. o. Szabó I.: A bíróság és a szakértők együttműködése a polgári perekben, in Egységesülő polgári eljárásjog Európában (szerk.: Wopera Zs., Asztalos Zs.), HVG-Orac, Budapest, 2009, 170-172. o.;

30 Döme A.: A szakértői bizonyítás, in A polgári perbeli bizonyítás gyakorlati kézikönyve (szerk. Kengyel M.), KJK-Kerszöv, Budapest, 2005, 210. o.

31 Lásd Szabó I.: A bíróság és a szakértők együttműködése a polgári perekben, in Egységesülő polgári eljárásjog Európában (szerk.: Wopera Zs., Asztalos Zs.), HVG-Orac, Budapest, 2009, 170. o.

32 Döme A.: A szakértői bizonyítás, in A polgári perbeli bizonyítás gyakorlati kézikönyve (szerk. Kengyel M.), KJK-Kerszöv, Budapest, 2005, 229. o.

33 „A XIX. század közepéig a szakértőnek sokkal nagyobb szerepe volt a tényállás megállapításában. Nem véletlenül neveztek például a pandektajogban „iudex facti”-nak”, lásd Kengyel M.: Magyar polgári eljárásjog, 3. kiadás, Osiris, Budapest, 2001, 283. o.

34 Lábady T.-Kengyel M.: A polgári perbeli szakértői bizonyítás időszerű kérdései, in Magyar Jog, 1982. 11. szám, idézi Farkas J.-Kengyel M.: Bizonyítás a polgári perben, KJK Kerszöv, Budapest, 2005, 160. o.

35 Vö. Farkas J.-Kengyel M.: Bizonyítás a polgári perben, KJK Kerszöv, Budapest, 2005, 158. o.

36 Döme A.: A szakértői bizonyítás, in A polgári perbeli bizonyítás gyakorlati kézikönyve (szerk. Kengyel M.), KJK-Kerszöv, Budapest, 2005, 220. o.

37 Az Iszt. 2. § (3) bek.-e igazságügyi szakértő hiányában megengedi eseti szakértő igénybe vételét, azzal, hogy az eseti szakértőre is az igazságügyi szakértőre vonatkozó szabályokat kell alkalmazni. Erre akkor lehet szükség, ha olyan szakkérdés merül fel, melynek tárgyában nincs megfelelő kompetenciával rendelkező igazságügyi szakértő, de ezt az esetet elhanyagolhatjuk, mert gazdasági perekben ritka, mint a fehér holló.

kirendelt (igazságügyi) szakértő és a fél által megbízott magánszakértő megkülönböztetése vet fel kérdéseket, ezért a 2005-ös reform utáni gyakorlat oldaláról nézetünk szerint három szakértőt kell megkülönböztetni a gazdasági perekben:

- (i) kirendelt igazságügyi (vagy eseti) szakértő,
- (ii) a fél által megbízott igazságügyi szakértő, valamint
- (iii) a fél által megbízott egyéb (az igazságügyi szakértők névjegyzékében nem szereplő) szakértő.

A két utóbbi szakértőt a magánszakértő gyűjtőnévvel jelölhetjük. A szakértők szakmai felkészültségéről, valamint a magánszakvélemény bizonyításban játszott szerepéről lentebb (20.2. pont) lesz bővebben szó. Az igazságügyi szakértő ezen kívül vagy valamely szakértői intézmény, testület alkalmazottjaként dolgozik, vagy szabadúszóként<sup>38</sup>; mivel a gazdasági perekben a szakértői intézet kirendelése meglehetősen ritka, a továbbiakban a szabadúszó szakértővel foglalkozunk.

## 8. Hatékonyság

Tanulmányunkban a hatékonyságot a peren, azon belül is a szakértői bizonyításon belülről vizsgáljuk, a közreműködők feladatain, jogain és kötelezettségein, valamint szociológiai körülményein keresztül. Nem foglalkozunk a hatékonyságot befolyásoló – bírósági és igazságügyi szakértői – szervezeti megoldásokkal (azokat adottnak vesszük<sup>39</sup>), és a költségvetési szempontokkal sem (tudva, hogy távolról sem az a leghatékonyabb rendszer, ami a legkevesebb közpénzt emészti fel).

A hatékonyságot tágabb fogalomnak tartjuk a perhatékonyságnál, mely „csak” a gyors, olcsó és egyszerű pert jelenti<sup>40</sup>, mert bennünket nem csak a peres feladatok és költségek abszolút mennyisége, hanem azok allokációja is érdekel. Ezzel szemben a törvényhozó 2005-ös reformot követően kibocsátott aktusai a hatékonyságot szinte kizárólag csak az időtényező felől közelítették meg.<sup>41</sup>

A polgári perben a bizonyítás hatékonysága negatív formában könnyen megragadható: nincs hatékonyság, ha az elsőfokú eljárást megalapozatlanság [Pp. 252. § (3) bek.] vagy a szakértői bizonyítással kapcsolatos súlyos eljárási szabálysértés [Pp. 252. § (2) bek.]<sup>42</sup> miatt meg kell ismételni. Mindez megfordítva nem feltétlenül igaz, vagyis csak azért, mert a jogorvoslat során az elsőfokú ítéletet nem helyezik hatályon kívül, nem feltétlenül állíthatjuk, hogy az eljárás – és ezen belül a bizonyítás, annak keretében pedig a szakértői bizonyítás – hatékony is volt.

A bizonyítás hatékonyságnak megítéléséhez materiális oldalról azt kell figyelembe venni, hogy a bizonyítás mennyi pénzbe és időbe kerül (abszolút költség), továbbá hogy ezek a költségek miként oszlanak meg a szereplők között, különös tekintettel arra, hogy a költségeket a költségvetés vagy

---

38 Az Iszt. 2. § (1) bek. értelmében igazságügyi szakértői tevékenységet elláthat *a*) természetes személy, *b*) vállalkozás, *c*) e célra létesített igazságügyi szakértői intézmény, *d*) igazságügyi szakértői testület, *e*) külön jogszabályban feljogosított állami szerv, intézmény, szervezet. Ebben a felsorolásban a szabadúszó az *a*) és a *b*) pontban megjelölt személy. A Pp. 183. §-ban is említett szakértői testületet az igazságügyi szakértői testületek szervezetéről és működéséről szóló 33/2007. (VI.22.) IRM rendelet szabályozza.

39 Lásd pl. az eljáró bíróság sok vitát kiváltó kijelölésének a – perhatékonyságot célzó – lehetőségét, új Bszi. V. Fejezet.

40 Vö. pl.: Kengyel M.: Magyar Polgári Eljárásjog, 3. kiadás, Osiris, Budapest, 2001, 80-82. o.

41 Lásd a Hattv.-ét és a kiemelt jelentőségű pereket szabályozó 2011. évi LXXXIX. törvényt.

42 Nézetünk szerint a Pp. 252. § (2) és (3) bek.-einek gyakorlata a szakértői bizonyítás kapcsán sajátosan egészíti ki egymás: ha pl. a bíró a két szakvélemény közötti ellentmondást a szakértők meghallgatása nélkül, a bírói mérlegelés körében maga oldja fel, akkor nem megalapozatlanság, hanem – formailag – súlyos eljárási szabálysértés miatt fogják hatályon kívül helyezni, jóllehet ennek csak akkor van értelme, ha egyébként tartalmi gond is van az ítélettel, vagyis az megalapozatlan. Lásd lentebb, 20.3. pont.



közvetlenül a fél finanszírozza-e meg. Ezen kívül nem csak az abszolút költséggel, illetve az egyes költségelemek allokációjával kell foglalkozni (a hatékonyság sosem öncél), hiszen a polgári pernek a szakértői bizonyítás hatékonyságán túlmutató célja van: a per tisztességes elbírálása (ami magában foglalja természetesen a pártatlan ítélezést, a felek egyenjogúságát, a jogorvoslathoz való jogot, s megannyi perjogi alapelvet<sup>43</sup>, ide értve szerintünk az ítélet igazságosságát<sup>44</sup> is). Ezért nem a legolcsóbb eljárás a leghatékonyabb (olcsó húsnak híg a leve), s könnyen lehet, hogy a spórolás miatt sérül a per tisztességes elbírálása, avagy az ítélezés szakmai minősége.

Akkor tartjuk ezért hatékonynak a szakértői bizonyítást, ha az a per tisztességes elbírálását elősegíti, a lehető legkevesebb anyagi erőforrást igényli, továbbá ezen erőforrásoknak a bizonyításban közreműködő szereplők közötti elosztása hatékony (vagyis az alternatív elosztásokhoz képest vagy meggyorsítja a per elintézését, vagy olcsóbbá teszi azt, vagy emeli az ítélezés szakmai minőségét).

## II. Az érdekeltek

A Farkas-féle fenti definícióból is következik, hogy a szakértői bizonyítás *de facto* és *de iure* a bíró<sup>45</sup>, a felek és jogi képviselőik, továbbá a kirendelt és (esetleg) a magánszakértő(k) közötti együttműködés. Magát a szakértői bizonyítás folyamatát és az abban közreműködő szereplők jogait és kötelezettségeit a következő (III.) fejezetben tárgyaljuk, melynek empirikus megalapozása végett előzetesen áttekintjük az említett szereplők releváns érdekeit és a közreműködésüket befolyásoló körülményeket. Amikor a hatékony szabályozást kutatjuk, számításba kell venni, hogy a jogszabályoknak adott szociológiai környezetben, konkrét szakmai és személyes érdekek mentén, anyagi és nem anyagi ösztönzők hatására (vagy azok hiányában) dolgozó emberek tevékenységeinek a kölcsönhatásában kell érvényesülniük.

### 9. Egyéniségek

Meg kell jegyezni, hogy a Pp. által használt fenti személyfogalmak – mint minden, jogszabályban használt absztrakt fogalom – olyan gyűjtőnevek (mondhatnánk: univerzálíák), melyek a peres valóságban nem léteznek: nincs általában bíró, fél, jogi képviselő vagy szakértő, csak az adott ügyekben eljáró, konkrét bírák, kft.-k, ügyvédek és szakértők. Ezzel együtt persze a jelen tanulmányban az általános fogalmakat vagyunk kénytelen használni és általánosítanunk kell (különben nem lehetne tudományos igényvel nyilatkozni), de – az empirikus hitelesség érdekében – mindig szem előtt kell tartani, hogy sem a bírák, sem a szakértők, még kevésbé a felek és jogi képviselőik halmaza nem homogén, távolról sem, miként nem könnyű két tényleg egyforma ügyet sem találni.<sup>46</sup> A per hatékonyságát számos nemjogi, vagy jogilag nem szabályozható, nehezen megragadható emberi tényező is befolyásolja tehát, melyek az adott személyek egyéniségétől függenek; ezeket az egyéniségből származó különbségeket a jogi kultúra (a bírói ethosz, az ügyvédi etika, a bíró és az ügyvéd közös jogi műveltsége, a stabil és világos jogalkotás stb.) és a szakértő szakképzettsége ugyan tompítják, de meg nem szüntethetik.

---

43 A polgári eljárás alapelveiről lásd pl. Kengyel M.: Magyar Polgári Eljárásjog, 3. kiadás, Osiris, Budapest, 2001, 75-91. o.

44 Igazságos alatt persze nem azt értjük, hogy a bíróságnak az objektív igazságot kellene felderítenie és ítéletét arra kellene alapítania; nézetünk szerint gazdasági perben akkor igazságos az ítélet, ha a fél azt kapja, amit a peresített tényállás és az adott perben nyújtott teljesítménye alapján meg- és kiérdemelt.

45 A Pp. a bizonyításról szóló X. fejezetében következetesen a szervezetet (bíróság), és nem a személyt (bíró) szabályozza. Ennek ellenére tanulmányunkban – éppen az empirikus megközelítés miatt – inkább a bíró kifejezést használjuk, lévén az emberi és nem a szervezeti tevékenységre vagyunk kíváncsiak.

46 Ezzel kapcsolatban jellemző, hogy míg az ügyvéd, s még inkább a fél hajlamos azt hinni, hogy az ügye mily különleges, addig a bíró – aki sokkal több peres ügyet lát, mint a legfoglalkoztatottabb ügyvéd –, épp ellenkezőleg, olykor a sok tényleg hasonló ügy között nem veszi észre a valóban egyedit, mert csak a patológiával, a jogvitákkal foglalkozik.

## 10. Empátia

Az emberi tényezők között témánkban talán a legfontosabb a szakmai empátia (valamint az alázat és a szorgalom), lévén a szakértői bizonyítás különböző szakképzettségű emberek közötti interakció: jogilag talán igen, de a hatékonyság szempontjából egyáltalán nem mindegy, hogy a közreműködők mennyire ismerik saját szakmájuk határait és hogy azok miként kapcsolódnak a többi szereplőéhez, milyen didaktikai képességekkel rendelkeznek annak érdekében, hogy saját szakmai álláspontjukat megértessék nem szakemberekkel, illetve mennyire nyitottak arra, hogy másokat megértsenek.

Az empátia része a megfelelő kommunikáció. A gyakorlatban sajnos nem ritka, hogy a felek, a bíróság és a szakértő kölcsönösen elbeszélnek egymás mellett, aminek az oka vagy az empátia hiánya, vagy a szakmai felkészületlenség, vagy a leterheltség (vagy mindezek együttesen). A jogászok és a szakértő között az is kommunikációs problémát okozhat, hogy a jogi nyelvet szakmai nyelvre kell fordítani és vissza: a szakmában jártas fél szakmai előadásaiból az ügyvédje „csinál ügyet” a bíróságon, majd a bíróság ebből „fordítja vissza” a szakértőnek feltett kérdéseket a szakma nyelvére, amelyeket a szakértő szakmai nyelven válaszol meg, hogy az ítéletet megint jogi nyelven írja meg a bíró.

Ebből következik, hogy a bírónak és az ügyvédnek egyaránt legalább oly mértékben szakértővé kell válnia, hogy a szakértői véleményt kritikusan értelmezni tudja, hogy megértse a szakértő szakmai premisszáit, módszerét, vizsgálatát, gondolatmenetét és következtetéseit. A szakértőnek pedig jó pedagógusnak kell lennie: a saját szakterületén elvégzett szakértői vizsgálatot és annak eredményeit úgy kell bemutatnia, hogy azt a szakterületén járatlan személyek is megértsék és fel is használhassák.<sup>47</sup> Ahogy a jó ítéletet egy nem jogász végzettségű, de kellően művelt és intelligens személy is megérti, a szakvéleményt is úgy kell megírni, hogy azt a nem szakember bíró és a jogi képviselők is értsék. Ezt a kívánalmat a szakértő – különösen ha már komoly bírósági rutinnal rendelkezik – könnyen túlteljesítheti, s ahelyett, hogy a szakmájában maradna, jogászodni kezd, és jogi okfejtésekbe bocsátkozik a szakvéleményében.<sup>48</sup>

## 11. Érdekek

A bizonyítást konkrét emberek által végzett megismerési folyamatként fogjuk fel (lásd fentebb, 5. pont). A legfontosabb, hogy ezen személyek közül a bíró mire jut, mit ismer meg, de a szakvélemény megvitatása, az ítélet indokolása, továbbá a jogorvoslat szempontjából az is lényeges természetesen, hogy a felek és a szakértő – s majdan a másodfokú tanács – milyen ismeretekhez jutott a bizonyítás során, annak eredményeként. A megismerési folyamatban márpedig egyértelmű összefüggés áll fenn a megismerést vezető személyes érdek és a megismerés során alkalmazott logikai-módszertani szabályok között<sup>49</sup>. Vagyis ugyanaz a megismerési folyamat eltérő ismereteket ültethet el a résztvevőkben, attól függően, hogy milyen érdekek miatt vesznek részt az adott folyamatban. Ennek az egyik legszebb gyakorlati példája éppen a perbeli bizonyítás, Novák is

---

47 „A szakvéleményt mind a szakemberek, mind a laikusok számára érthető nyelven kell megfogalmazni. Ez kétféle nyelvi követelmény fennállását jelenti: a szakvélemény közérthető legyen, de nem lehet pontatlan.” lásd Döme A.: A szakértői bizonyítás, in A polgári perbeli bizonyítás gyakorlati kézikönyve (szerk. Kengyel M.), KJK-Kerszöv, Budapest, 2005, 271. o.

48 „[A]z igazságügyi szakértők részéről is sok esetben törekvés mutatkozik a szakértői működésük során szerzett jogi ismeretek kinyilvánítására”, lásd Döme A.: A szakértői bizonyítás, in A polgári perbeli bizonyítás gyakorlati kézikönyve (szerk. Kengyel M.), KJK-Kerszöv, Budapest, 2005, 219. o. A szakértői-bírói szerepzavarról lásd fentebb, 7. pont. Az Iszt. 18. §-a értelmében az igazságügyi szakértők részére szükséges jogi ismeretek oktatásáról és számon kéréséről az illetékes miniszter gondoskodik.

49 Habermas „Megismerés és érdek” című frankfurti székfoglalójának központi gondolata az volt, hogy „minden kutatási folyamatban pontosan körvonalazható összefüggés áll fenn a logikai-metodológiai szabályok és a megismerést vezető érdek között.” lásd Weiss J.: Adalékok a *Megismerés és érdek* recepciójához, in J. Habermas: *Megismerés és érdek*, Jelenkor, Pécs, 2005, 266. o.

rámutat például arra, hogy a perbeli szereplőket, elsődlegesen a peralanyokat, az általuk végzett (nem végzett) percesegek megvalósulásában anyagi érdekek vezetnek.<sup>50</sup>

A bizonyítás normatív, objektív célja a tényállás tisztázása [Pp. 163. § (1) és 177. § (1) bek.]. A bizonyításban közreműködő személyek céljai, érdekei ettől és egymástól is eltérhetnek, jellemzően el is térnek (és nem csak az ellenérdekű felek viszonyában). Talán az egyetlen közös cél, hogy – előbb-utóbb – minden érdekelt szeretné a pert lezárni, ami a bíróság oldaláról nem is feltétlenül jelenti annak megoldását: a Bűsz. értelmében ugyanis a felfüggesztéssel vagy a szüneteléssel is (ügyvitelileg) befejezett lesz a per<sup>51</sup>, és az ügy folytatása statisztikailag már új ügynek számít. A bíró számára természetesen közömbös, hogy a per érdemben miként dől el (ez a pártatlan elbírálás garanciája), az azonban már nem, hogy az ítélettel valóban „szabadul-e” az ügytől: ha ugyanis az ítélete megalapozatlan (mert a szakértői bizonyítás hiányzik vagy nem kielégítő) vagy lényeges eljárási szabályt sért (mert pl. kioktatási kötelezettségét nem teljesítette megfelelően, lásd lentebb, 16. pont), akkor azt másodfokról könnyen visszakaphatja [Pp. 252. § (2) és (3) bek.]. Ez a szakértői bizonyítást illetően azzal jár, hogy a bíró inkább szakkérdésnek minősít adott problémát, mint sem, és így a bizonyító fél akkor is szakértő kirendelését fogja indítványozni, ha legjobb meggyőződése szerint az adott ténykérdés bizonyításához szakértőre nincs is szükség. Vagy, ha az alperes célja a per érdemi lezárásnak a késleltetése, akkor annak az egyik legjobb eszköze – mondjuk egy kártérítési igényen alapuló beszámítási kifogásra felépítve – szakértői bizonyítás indítványozása, aminek a bíró – a megalapozatlanság miatti hatályon kívül helyezéstől való jogos félelmében – inkább helyt ad, mintsem hogy elutasítsa. (Ezen alperesi praktikákat a Pp. 147/A. §-a kötelező jogi képviselő esetén már időben korlátozza.)

A szakértő számára a per befejezésének időpontja közömbös, az ő érdekei a szakértői bizonyításban való megfelelő közreműködésre és a díjra (lentebb, 21. pont) összpontosulnak. Ehhez persze a szakértői munkát el kell végezni, vagyis a szakvéleményt meg kell védeni, szükség szerint kiegészítve, pontosítva azt (lentebb, 20. pont). Ha azonban a szakértői vélemény az előterjesztésekor perjogilag nem tökéletes – tehát hiányos, homályos, inkonzisztens –, akkor az rányomja bélyegét annak korrekciójára is, hiszen a szakértő – mint minden szakember, ide értve a jogászokat is – sokkal inkább tartja magát eredeti álláspontjához (mint egyfajta prekoncepcióhoz), semmint hogy belássa, elhamarkodottan, pontatlanul, *horribile dictu* szakszerűtlenül nyilatkozott.

## 12. Munkakörülmények

A gazdasági perben első fokon eljáró magyar bíró a Pp. 11. § (1) bek.-e értelmében egyedül dolgozik, s nem csak abban az értelemben, hogy az ítélezésre nem tanácsban kerül sor, hanem a munkateher szempontjából még fontosabb azon szempontból is, miszerint nincs állandó és megbízható segítője (pl. nem jut minden bíróra jogot végzett fogalmazó vagy titkár, de még asszisztens sem, pláne nem rendelkezik az első fokon eljáró egyesbíró szakmai kabinettel). Ebből következően az elsőfokú bíró nem csak ítélezik a perben, hanem az ehhez szükség szakmai előkészítő és kutató munkát is egymaga végzi (pontosabban: csak ő végezheti el, ha elvégzi), ezen kívül (részben, a lényegében csak az iratok érkezését, postázását, bíróságon belüli tárolását és mozgatását végző kezelőiroda<sup>52</sup> segítségével) adminisztrálja is a pert. A bíróra nehezedő adminisztratív teher egyáltalán nem jelentéktelen (a bíró rendeli el az idézést, vizsgálja meg azok szabályszerűségét, intézkedik az iratok kiadásáról, veszi számba a tárgyaláson jelenlévőket és maga jegyzőkönyvet, tűz határnapot és hosszabbít határidőt, veszi fel a személyes adatokat, számít perköltséget és kamatot stb.), melyek egy részében a Pp. 12/A. §-a értelmében ugyan a bírósági

50 Novák I.: A polgári peres eljárás percesegek megvalósulásai – tágabb szemléletben, in Magyar Jog, 2006. 1. szám, 11-16. o., idézi Árvai B.: A szakértői kompetencia és az igazságszolgáltatás, a jogalkotás zavarai, in Magyar Jog, 2009. 6. szám, 349. o.

51 Bűsz. 39. § (2) bek.

52 Bűsz. 3. §: A bírósági ügy iratát kezelő-, tájékoztatói vagy ügyfélszolgálati iroda kezeli, melyet az irodavezető vezet.

titkár és az ügyintéző is a segítségére lehet, de mivel a titkárral és az ügyintézővel nem a bíró „rendelkezik” (abban az értelemben, hogy a bírónak nem állandó beosztottai), e segítség meglehetősen szerény.

A jogi munkánál igen fontos a közvetlen és folyamatos szakmai kontroll lehetősége (a problémás kérdések szakmai megvitatása, amit nem helyettesíthet sem a gazdag és minőségi szakirodalom, sem a remek jogi adatbázis): az elsőfokú bíró nyilván számíthat a bíróságon dolgozó kollégák tanácsaira, véleményére, de mégsem velük együtt dolgozik az ügyeken, hanem egymagában. Az ügyvéd és a szakértő esetében viszont csak tőlük függ, hogy milyen szervezeti keretek között végzik a munkájukat; közülük a legnehezebb helyzetben az egyedül dolgozó egyéni ügyvédet és szakértőt találjuk (akik legfeljebb telefonos segítséget vehetnek olykor igénybe).

Az első fokon egyedül dolgozó bíró, vagy a szakértői intézetben alkalmazott szakértő nem sokat tehet azért, hogy munkakörülményei megváltozzanak, ki van szolgáltatva a szervezetnek. Ezzel szemben az ügyvéd és a szabadúszó szakértő munkáját maga szervezheti, jóllehet az Iszt. 13. § (2) bek.-e értelmében a szabadúszó igazságügyi szakértő főszabályként köteles a kirendelés alapján eljárni. Az ügyvéd viszont már az ügy elvállalására sem köteles (ezzel szemben a jogtanácsos mint munkavállaló igen), ezért ha a felet ügyvéd képviseli, akkor tőle fokozottan elvárható, hogy ha már elvállalta a képviselést, akkor azt tisztességesen (ezen belül szakszerűen) is lássa el.

### 13. Ösztönzők

Az ösztönzőket alapvetően két csoportra, anyagi és nem anyagi (ez utóbbin belül erkölcsi és szakmai) ösztönzőkre célszerű osztani.<sup>53</sup> Az anyagi ösztönzőkön belül ezen túl közvetett és közvetlen ösztönzők különböztethetők meg. A szakértői bizonyításban érdekelt szereplők mindegyike esetében jelen van az anyagi és nem anyagi elismerés is, de közel sem egyforma módon és mértékben, jóllehet a szakirodalom rámutat, hogy az anyagi és nem anyagi ösztönzést összehangoltan, egymás mellett célszerű alkalmazni.<sup>54</sup>

A bíró esetében például adott per kapcsán közvetlen anyagi ösztönzőről egyáltalán nem beszélhetünk, csak közvetetről: a bíró azért kapja a fizetését, hogy ellássa bírói feladatát, de jövedelmének mértéke nem függ attól, hogy a konkrét perben milyen munkát végez. Ez persze a pártatlanság egyik záloga is lehet, de nem tartjuk lehetetlennek olyan anyagi ösztönzők alkalmazását, amelyek nem járnak a pártatlanság sérelmével, és növelhetnék a perhatékonyságot (lásd lentebb, IV. fejezet).

A bírák jogállásáról és javadalmazásáról szóló 2011. évi CLXII. törvény (a továbbiakban: Bjj.) a bíró illetményét alapilletményre és pótlékokra osztja, mely rendszerben a bíró jövedelme döntő mértékben attól függ, hogy mióta bíró (ami persze attól is függ, hogy miként dolgozik), melyik bíróságra van beosztva (ami persze megint csak attól is függ, hogy munkáját szakmailag hogyan értékelik), illetve hogy ellát-e vezetői feladatokat. A törvény alapján azonban a bíró kifejezetten a munkájának jó szakmai minősége alapján meglehetősen szerény plusz juttatásra jogosult: egyrészt kiváló, magasabb bírói beosztásra alkalmas, illetve kiválóan alkalmas minősítés esetén a bírói tisztségének fennállása alatt legfeljebb két (!) alkalommal – közöttük legalább hat év elteltével – a kollégium előterjesztésére eggyel magasabb fizetési fokozatba lehet sorolni<sup>55</sup> (ami alkalmanként átlagosan 5 %-nál is kisebb béremelést jelent<sup>56</sup>). Ugyancsak a kiváló, magasabb bírói beosztásra alkalmas, illetve kiválóan alkalmas minősítés esetén, és az adott bírósági szinten legalább hat év tényleges bírói gyakorlati idő elteltével az OBT címzetes bírói címet (pl. a városi bírónak címzetes

53 Vö. pl.: Marosi M.: Szervezés-Ösztönzés-Hatékonyság, KJK, Budapest, 1978, 394. o.

54 Vö. pl.: Marosi M.: Szervezés-Ösztönzés-Hatékonyság, KJK, Budapest, 1978, 402. o.

55 Bjj. 171. §.

56 Vö. Bjj. 2. sz. melléklet a fizetési fokozatokról.

törvényszéki bíró címet) adományozhat, mely a beosztási pótlék 10 %-os emelésével jár<sup>57</sup>. A bíró anyagi megbecsültsége és valamely adott, konkrét perben végzett munkájának a minősége és a mennyisége tehát csak meglehetősen közvetett kapcsolatban állnak egymással, szemben a szakértővel és a fél jogi képviselőjével.

A bíró esetében sokkal fontosabb a szakmai ösztönzés: az, hogy a meghozott ítélet álljon meg másodfokon, de legalábbis ne helyezék azt hatályon kívül. A bíró szakmai értékelése során a jogerősen befejezett ügyek alapján fel kell tární a bíró anyagi, eljárási és ügyviteli jogszabályalkalmazási és tárgyalásvezetési gyakorlatát (Bjj. 66. §), ezen kívül a bíró éves tevékenységéről az ügyforgalmi és a tevékenységi adatok, továbbá a másodfokú és a felülvizsgálati határozatok alapján kimutatást kell készíteni (Bjj. 67. §): a bíró értékelésében szakmailag kedvezőtlenebb a hatályon kívül helyezés, mint a megváltoztatás, ha ez utóbbira nem nyilvánvalóan téves jogértelmezés miatt került sor (a perjogot tudni kell).

Egyáltalán nem elhanyagolható a bíró erkölcsi elismerése sem, sőt, annak jelentősége Magyarországon aktuálisan mindenképpen megelőzi az anyagi elismerést. Annak a tiszteletnek, amit a felek, még inkább jogi képviselőik, továbbá a szakértők megadnak (vagy épp nem adnak meg) a bírónak, óriási a jelentősége: a bírói tekintély a hatékony pervezetés *sine qua non* feltétele. A bírói tekintélyt csak részben alapozza meg a bíró jogi szaktudása, beosztása, életkora, jövedelme, fontos az erkölcsi felfogás, a morális tartás és példamutatás, valamint a fentebb tárgyalt empátia (10. pont).

A szakértő esetében az anyagi ösztönzés egészen közvetlen: akkor jár neki a szakértői díj, ha a szakértői feladatát elvégzi [Pp. 187. § (2) bek.; lásd lentebb, 21. pont]. Nem véletlenül emelte ki a 2005-ös szakértői reformhoz fűzött miniszteri indokolás, hogy az igazságügyi szakértők a korábbi díjazás mellett feladatukat nem tudták teljes mértékben ellátni. Nem elhanyagolható azonban a szakmai elismerés sem: ha ugyanis a bírák úgy tapasztalják, hogy adott szakértő jól végzi a dolgát (azaz használható szakvéleményt készít), akkor annak híre megy, és többször fogják szakértőnek kirendelni, vagy a felek (jogi képviselőik) fogják magánszakértőnek felkérni másik, jellemzően olyan típusú ügyekben, amelyekben jól teljesített, ami persze anyagi elismerést (újabb szakértői megbízásokat és így további díjbevételt) is generál. Első látásra bármily meglepő, de a közvetlen erkölcsi elismerést a szakértői munka esetében ki kell zárni: a szakértőnek a tudomány erkölcsi sterilitásában kell az adott, releváns, objektivizálódott kérdést megvizsgálnia, nem gyakorolhat méltányosságot, a szakmai szabályoktól nem térhet el erkölcsi megfontolásokból sem, így nem tarthat igényt erkölcsi elismerésre sem (ami persze egyáltalán nem azt jelenti, hogy a szakértőnek ne a saját szakmája etikai szabályai szerint kellene eljárnia).

A fél és jogi képviselője esetében a legegységesebb az ösztönzés: a pert meg akarják nyerni, annak minden – anyagi, szakmai és erkölcsi – eredményével együtt. Viszont az ő esetükben a legellentmondásosabb a kapcsolat a per (a bizonyítás) hatékonysága és az elérni kívánt cél között: a félnek nem feltétlenül az az érdeke, hogy a per érdemben mielőbb tisztességesen befejeződjék, a per elhúzása is lehet a cél (pl. a szakértői vélemény végletekig történő kritizálásával, más szakértő kirendelésének indítványozásával, magánszakvélemények előterjesztésével). Ugyanakkor, mivel a felek célja a legegységesebb, a visszacsatolás itt a legközvetlenebb és legszélesebb, a jogi szabályozás is őket tudja (tudná) a legkönnyebben ösztönözni.

Már e fejezetből is következik, hogy a bíró előszeretettel rendel ki szakértőt, mert így akár a munkája egy részét is delegálhatja (ti. a szakmai tényállás megállapítása vonatkozásában), másrészt adminisztratív oldalról is védve van, hiszen a szakértői vélemény elkészítéséig az ügygel indokoltan nem kell foglalkoznia, és végül mert ezzel kilő egy potenciális hatályon kívül helyezési okot.

---

57 Bjj. 174. § (1) és (3) bek.

### III.

#### A szakértői bizonyítás gyakorlati algoritmusa – *de lege lata*

A szakértői bizonyítás a bíró, a felek, jogi képviselők és a szakértő(k) konkrét – lépésről lépésre haladó – együttműködése. Az aktuális perjogi rendszerben a felek előadása alapján a bíró tájékoztatást ad a bizonyítandó tényekről és a bizonyítási kötelezettségről [Pp. 3. § (3) bek.], ide értve természetesen az esetleges szakkérdést is (a kiemelt jelentőségű perekben a bírónak nincs kioktatási kötelezettsége, Pp. 386/J. §), a fél a Pp. 3. § (3) bek. és a 164. § (1) bek.-e alapján saját jól felfogott érdekében indítványozza a szakértő kirendelését, a szakértői díjelőleget a Pp. 76. § (1) bek.-e szerint bírói felhívásra letétbe helyezi, a szakértőt a bíróság kirendeli (Pp. 177. §), a szakértő a szakvéleményét előterjeszti, majd azt szükség szerint megtárgyalják, kiegészítik (Pp. 182-183. §§), ami már feltételezi a szakvélemény bíró általi „eljárásjogi” értékelését is; ezt követően a bíróság megállapítja a szakértő díját [Pp. 187. § (2) bek.], s végül – a tárgyalás berekesztése után – érdemben is értékeli a szakértői bizonyítás eredményét (Pp. 206. §).

A szakértői bizonyítást gyakorlati oldalról az határozza meg, hogy a bírót milyen és mennyi jog és kötelezettség terheli, s viszont, mi marad-hárul a felekre. A tárgyalási elv értelmében a felek feladata az, hogy a tényeket és a bizonyítékokat a bíróság elé tárják, ezért amennyiben ezt a feladatot részben (!) vagy egészében a bíróság veszi át, akkor a nyomozati (vizsgálati) elv érvényesül.<sup>58</sup> Ebből nézetünk szerint következik, hogy az aktuális magyar szabályozás igen messze esik a (tiszt) tárgyalási elvtől, hiszen a Pp. rendszerében a bíró kifejezetten aktív szerepet játszik.

A perbeli bizonyítás menetét – az eljárási cselekmények rendjében – a következő táblázat mutatja be, azzal, hogy már a pert megelőzően is vannak a szakértői bizonyításra is kiható mozzanatok:

eljárási cselekmény	cselekvő személy
előzetes bizonyítás, perelőkészítés	fél, szakértő, bíró (közjegyző)
tényállítást	fél
kioktatás	bíró
indítvány	fél
díjelőleg letétbe helyezésére felhívás	bíró
díjelőleg letétbe helyezése	fél
kirendelés	bíró
szakvélemény elkészítése, előterjesztése	szakértő
szakvélemény megvitatása, esetleges kiegészítése, további szakértői bizonyítás	bíró, fél, szakértő
szakértői díjmegállapítás	bíró
a szakvélemény értékelése	bíró

Az alábbiakban sorra vesszük a táblázatban megjelölt percesekekményeket, bemutatjuk azok gyakorlatát, és feltesszük a hatékonyságra vonatkozó azon kérdéseinket, melyeket majd a záró (IV.) fejezetben igyekszünk megválaszolni.

58 Kengyel M.: Magyar Polgári Eljárásjog, 3. kiadás, Osiris, Budapest, 2001, 79. o.

#### 14. Előzetes bizonyítás

A Pp. 207. §-a az előzetes bizonyítást (ide értve természetesen az igazságügyi szakértői bizonyítást is) csak meghatározott esetekben engedélyezi<sup>59</sup>, de akár a per megindítása előtt is. A Pp. 207. § *d*) pontjával összhangban azonban az Isznk. 1. § (1) bek.-e, valamint az egyes közjegyzői nemperes eljárásokról szóló 2008. évi XLV. törvény 17. § (1) bek. *b*) pontja, illetve 21. § (1) bek.-e már jóval tágabb körben engedi meg az igazságügyi szakértői előzetes bizonyítást: annak lényegében helye van, ha a szakértői véleményre a kérelmezőnek szüksége van.

Az előzetes bizonyítás természetesen a per hatékonyságát növeli, sőt, a per elkerülését is eredményezheti, ha a felek a szakértői vélemény ismeretében megegyeznek, mert belátják, hogy felesleges vitatni azt, ami szakmailag biztos (és a tisztázott tényből a jogi következtetés levonása egyértelmű); ez gazdálkodó szervezetek között hatványozottan igaz.

A Pp. 183/A. §-a értelmében ha a fél a pert megelőzően nemperes eljárásban kérte igazságügyi szakértő kirendelését, és az ő szakvéleményére a perben hivatkozni akar, akkor a szakvéleményt köteles a keresetéhez csatolni. Ez megint csak a per hatékony lebonyolítását segítheti, hiszen a tényállás egy részében már eleve rendelkezésre áll szakértői vélemény, mely ugyanolyan bizonyítási eszköz, mintha azt a perben kirendelt szakértő készítette volna – jóval később. Ugyanakkor a Pp. 183/A. § (3) bek.-e azt is rögzíti, hogy a fél – ha a bizonyítás szempontjából szükségesnek látszik – a perben más szakértő kirendelését is indítványozhatja. Kérdés, hogy a félnek ez a joga köti-e a bíróságot, vagy sem, illetve ha köti, akkor is vajon csak abban az esetben, ha a más szakértő kirendelését a másik fél indítványozza? A tisztességes és pártatlan eljáráshoz való jogból nézetünk szerint az következik, hogy ha a szakértő pert megelőző kirendelésére a másik fél meghallgatása nélkül, vagy e szakértő eljárására a másik fél közreműködési lehetőségét nem biztosítva került sor<sup>60</sup>, akkor a másik félnek a más szakértő kirendelésére vonatkozó indítványának helyt kell adni, kivéve ha az indítvány nyilvánvalóan alaptalan vagy csak a per elhúzását célozza.<sup>61</sup> Ebből viszont az következik, hogy az előzetes szakértői bizonyítás a perindítást ugyan megalapozottabbá teszi, de nem feltétlenül teszi feleslegessé, hogy a bíróság a perben is szakértőt rendeljen ki.

Ha nincs is előzetes bizonyítás, a Pp. 121/A. §-a szerint a jogi személy vállalkozások egymás közti jogvitáiban (melyek G-s ügyek) kötelező a perelőkészítés: a keresetlevél benyújtása előtt a feleknek meg kell kísérelniük a jogvita peren kívüli elintézését, amit dokumentálni is kell. A perelőkészítés a vállalkozások között törvényi kötelezés nélkül is szinte magától értetődő, mert logikus, és mindig bölcsebb megkísérelni a per elkerülését. A Pp. 121/A. §-a ugyanakkor nem felesleges, mert garancia arra, hogy a felperes nem ajtóstól ront a házba, ami nyilván alkalmas a hatékonyság növelésére. A kötelező perelőkészítésben a majdani alperesnek a Pp. 80. § (6) bek.-e szerint a költségekben marasztalás terhével érdemben részt kell vennie, ami szintén a hatékonyság irányába hat. Ezért is

---

59 *a*) valószínűnek mutatkozik, hogy a bizonyítás a per folyamán, illetőleg annak későbbi szakában már nem lenne sikeresen lefolytatható, vagy az jelentős nehézséggel járna; *b*) valószínűsíthető, hogy a bizonyítás előzetes lefolytatása a per ésszerű időn belül történő lefolytatását, illetőleg befejezését elősegíti; *c*) valamely dolog hiányaiért a felet szavatosság terheli; *d*) a bizonyítás előzetes lefolytatását külön jogszabály megengedi.

60 Az Isznk. 3. § (1) bek.-e szerint a kirendelés iránti kérelemben nem kell megjelölni az ellenérdekű felet; ugyanígy az egyes közjegyzői nemperes eljárásokról szóló 2008. évi XLV. törvény 23. § (2) bek.-e.

61 Lényegében tehát osztjuk Döme álláspontját: „.... helyesnek tartanánk, ha a szakvéleménnyel elégedetlen fél más szakértő kirendelésére irányuló indítványával szemben a bíróság nem mellőzné más szakértő kirendelését. ... a szakértő nemperes eljárásban történő kirendelésének nem kell szükségképpen jogvitához kötődnie, és a nemperes eljárás lefolytatásának nem feltétele az ellenérdekű fél részvétele. A szakértő pártatlanságának és a szakvélemény tárgyilagosságának ugyan garanciája lehet ..., hogy a szakértő személyéről a kérelmező meghallgatása nélkül a bíróság dönt, de a nemperes eljárásban kirendelt szakértő az ellenérdekű fél tényállításait, okirati és tárgyi bizonyítékait nem tudja vizsgálat alá vonni. Ez utóbb a perben – a szakvélemény kiegészítése, a szakértő személyes meghallgatása keretében – ugyan megtörténhet, a pártatlanság és a tárgyilagosság látszata mégis sérül, hiszen ezekhez az újabb vizsgálati elemekhez ... már egy szakvéleményben rögzített 'prekoncepció' alapján közelít a szakértő.”, lásd Döme A.: A szakértői bizonyítás, in A polgári perbeli bizonyítás gyakorlati kézikönyve (szerk. Kengyel M.), KJK-Kerszöv, Budapest, 2005, 296-297. o.

érdekes megoldás, hogy a Pp. 121/A. § (4) bek. e) pontja értelmében – 2012. január 1-től – éppen a kiemelt jelentőségű perekben nem kötelező sort keríteni a perelőkészítésre: nézetünk szerint minél magasabb a pertárgy értéke, annál kívánatosabb a per megfelelő előkészítése, már csak azért is, mert a Pp. Ötödik Része igen szoros határidőket húz meg a kiemelt perek vezetését illetően, amiket könnyebb megtartani, ha van perelőkészítés.

## 15. Tényelőadás, kérelem

Ahhoz, hogy a perben egyáltalán bizonyításra kerülhessen sor, nyilván tudni kell, hogy miről szól a per és miért folyik. Ennek érdekében a felperesnek feltétlenül (de a jogszabály alapján adott kérdésben bizonyításra köteles, vagy anyagi jogi kifogást, viszontkeresetet előterjesztő alperesnek is) legalább állítania kell, hogy szerinte mik a releváns tények, és határozottan meg kell jelölnie a bíróság döntésére irányuló kérelmet is [Pp. 121. §. (1) bek. c) pont]. Az alperes csak akkor lesz abban a helyzetben, hogy érdemben védekezzen, ha a felperes egyértelműen előadja, hogy mely tények alapján, miatt, milyen igényt kíván vele szemben érvényesíteni, miként a bíróság is csak akkor tudja majd kioktatási kötelezettségét (következő pont) teljesíteni, ha tudja, hogy a fél mit és miért kér, azaz ha a „bíróság képbe kerül”<sup>62</sup>. A kioktatás előfeltétele a kereseti kérelem tisztázása.<sup>63</sup>

A jóhiszemű pervitel körében (Pp. 8. §) a felperestől elvárható, hogy a keresetét valóban szakszerűen állítsa össze és nyújtsa be a bírósághoz. Mindez fokozottan igaz, ha jogi képviselővel jár el, azzal, hogy gazdasági perekben jogi képviselő nélkül is a fél egyértelmű kötelessége, hogy szakmailag kerek kereseti anyagot terjesszen elő. A kereset márpedig csak akkor teljes, ha az a Pp. 121. § (1) bek.-ének megfelelően valóban tartalmazza a tényelőadásokat és a bizonyítékokat, továbbá a bizonyítási indítványokat is. A kötelező perelőkészítésnek is éppen az a funkciója, hogy a felperes a kereset benyújtása előtt legyen tisztában azzal, mi is a vitás közte és az alperes között; ha pedig ezzel tisztában van, akkor azt is tudnia kell, mit kell bizonyítania ahhoz, hogy pernyertes legyen. Ha pedig ezt is tudja, akkor semmi akadály sem lehet annak, hogy a keresetben már a bizonyítási indítványait is szabatosan megjelölje. Teljes joggal jelenti ki Szabó, hogy ha a bíróságtól elvárjuk, hogy szakszerű ítéletet hozzon, miért ne várhatnánk el a féltől, hogy jogilag (ügyvéd) és ténybelileg (szakmailag) szakszerű előterjesztéssel (kereset, ellenkérelem) éljen, mert ennek megkövetelése lényegesen lerövidíthetné az eljárásokat<sup>64</sup>. A jogi képviselőtől tehát – akinek ugyanaz a végzettsége, mint a bírónak – elvárható, hogy pontosan ismerje a jogszabályokat és a vonatkozó bírói gyakorlatot<sup>65</sup>, és ennek mentén induljon perbe.

Szakszerű, teljes kereset esetében az alperes is abba a helyzetbe kerül, hogy legkésőbb az első tárgyaláson, illetve a keresetlevél kézbesítésétől számított megfelelő időn belül érdemben tud majd nyilatkozni, és szükség szerint ő is elő tudja adni bizonyítási indítványait. Ehhez képest a Pp. 126. § (3) bek. azt írja elő, hogy az alperesnek legkésőbb az első tárgyaláson kell reagálnia a keresetre, a bírói gyakorlat pedig az első tárgyalásra szóló alperesi idézésben ugyan határidőt szokott szabni az alperesnek arra, hogy érdemben reagáljon, de ezt a határidőt jellemzően vagylagos adja meg, és – a Pp.-nek megfelelően – megengedi, hogy az alperes legkésőbb az első tárgyaláson nyilatkozzon. Ha pedig az alpereshez intézett nyilatkozási felhívás nem vagylagos, és a határidő az első tárgyalást megelőzően jár le, akkor az alperes a Pp. 114. §-a alapján könnyen kifogást emelhet, hiszen a Pp. alapján joga van csak az első tárgyaláson nyilatkozni, nem kötelezhető arra előbb. Ha viszont az alperes csak az első tárgyaláson reagál érdemben a keresetre, azzal a hatékonyság csorbul, mert az első tárgyalás lényegében a „*litis contestatio*”-ra redukálódik, és szinte biztosan a tárgyalás

---

62 Molnár A.: A bizonyításra vonatkozó tájékoztatási kötelezettség a polgári perben, in Magyar Jog, 2009. 3. szám, 131. o.

63 Vö. Molnár A.: A bizonyításra vonatkozó tájékoztatási kötelezettség a polgári perben, in Magyar Jog, 2009. 3. szám, 135. o.

64 Szabó I.: A bíróság és a szakértők együttműködése a polgári perekben, in Egységesülő polgári eljárásjog Európában (szerk.: Wopera Zs., Asztalos Zs.), HVG-Orac, Budapest, 2009, 173. o.

65 Osztovits A.: Új magyar Polgári perrendtartás szükségességéről, in Magyar Jog, 2010. 3. szám, 159. o.



elhalasztását okozza. Gazdasági perekben ezért indokolt az alperest megfosztani attól a jogától, hogy az első tárgyalásig csöndben maradjon; ehhez persze arra van szükség, hogy a felperes anyagi és perjogi értelemben is teljes keresetét megkapja.

Körültekintő, igényes pervitel esetében a felperes nem csak precízen megjelöli a keresetében az esetleges szakértői bizonyítási indítványait, hanem ahhoz magánszakértői véleményt is csatol. Máskor (hevenyészettségéből vagy taktikai okokból) a felperes a keresetében csak előadja a tényeket, és a Pp. 164. § (2) bek.-re utalással jelzi, hogy majd az alperesi ellenkérelem ismeretében – szükség szerint – fogja a bizonyítási indítványait előterjeszteni (hiszen elvileg egyáltalán nincs kizárva, és a gyakorlatban is előfordul, hogy az alperes nem fogja a tényeket vitatni, s a per legalább részben jogkérdésre korlátozódik). A kötelező perelőkészítés eredményének ismeretében azonban a felperesnek tudnia kell, hogy az alperessel miben ért egyet, és minden olyan kérdés, amiben nincs egyetértés, a Pp. 164. § (2) bek.-re figyelemmel vitatottnak minősül, s mint ilyen bizonyításra szorul. Ebből következően gazdasági perekben elengedhetetlen, hogy a felperesi kereset megjelölje a szükséges bizonyítási indítványokat, ide értve a szakértő kirendelésére vonatkozót is (amelyeket még mindig vissza lehet majd vonni, akár részben is, ha az alperes valamely tényállítást mégis elfogadna); ehhez a nem szakszerű felperesi eljárását következetesen szankcionálni kell, de nem adminisztratív eszközökkel (pl. a keresetlevél idézés kibocsátása nélküli elutasításával), hanem bírsággal (lentebb, IV. fejezet).

## 16. Kioktatás

A Pp. már idézett 3. § (3) bek.-e értelmében az eljáró bíró köteles a feleket kioktatni a bizonyítandó tényekről és a bizonyítási teherről, ami a gyakorlatban azt is jelenti, hogy a bíróság felhívja a bizonyításra köteles fél figyelmét arra is, hogy adott kötelezettségének szakértői bizonyítás indítványozásával tud csak eleget tenni, mert a kérdés szakkérdésnek minősül (azt a bíróság szakkérdésnek minősíti). Az EBH2007.1612. számon közzétett döntvény a tájékoztatási kötelezettség tartalmát illetően kimondja, hogy a bíróság a jogvitában jelentős tények és szükséges bizonyítási eszközök megjelölésével biztosítja a fél jogérvényesítését.<sup>66</sup> A tájékoztatásnak nem elegendő formálisan a jogszabályra utalnia, hanem tartalmilag és a bizonyítandó tényeket konkrétan meghatározónak kell lennie;<sup>67</sup> a kioktatásnak ugyanúgy ki kell merítenie a keresetet, mint az érdemi döntésnek,<sup>68</sup> és amennyiben a szakértői bizonyítás a kioktatás hiányára visszavezethető ok miatt maradt el, az olyan lényeges eljárási szabálysértés, mely az elsőfokú eljárás megismétlését teszi szükségessé<sup>69</sup>.

Osztovits kiemeli (és a hatékonyság szempontjából egyetértünk vele), hogy a gyakorlatban a legtöbb problémát éppen a Pp. 3. § (3) bek.e szerinti tájékoztatási kötelezettség vetette fel: az eljárás melyik szakaszában kell ennek eleget tenni, mire és milyen részletesen kell kiterjednie, hogyan maradhat a bíró ezt követően is pártatlan az ellenérdekű fél szemében.<sup>70</sup> A kioktatási (tájékoztatási) kötelezettség indokául Molnár azt hozza fel, hogy egyik peres fél sem tartható bizonytalanságban abban a kérdésben, hogy a bíróság a per eldöntése szempontjából milyen tényeket tart fontosnak<sup>71</sup>. Ezzel egyetértünk, de azt vitatjuk, hogy ennek a kioktatási kötelezettség jelenlegi formája lenne a leghatékonyabb eszköze (lásd lentebb, IV. fejezet).

---

66 Ezt megelőzően már a BDT2001.426. is utalt arra, hogy a tájékoztatási kötelezettségnek a lehetséges bizonyítási eszközökre is ki kell terjednie.

67 Molnár A.: A bizonyításra vonatkozó tájékoztatási kötelezettség a polgári perben, in Magyar Jog, 2009. 3. szám, 135. o.

68 Molnár A.: A bizonyításra vonatkozó tájékoztatási kötelezettség a polgári perben, in Magyar Jog, 2009. 3. szám, 136. o.

69 Molnár A.: A bizonyításra vonatkozó tájékoztatási kötelezettség a polgári perben, in Magyar Jog, 2009. 3. szám, 137. o.

70 Osztovits A.: Új magyar Polgári perrendtartás szükségességéről, in Magyar Jog, 2010. 3. szám, 159. o.

71 Molnár A.: A bizonyításra vonatkozó tájékoztatási kötelezettség a polgári perben, in Magyar Jog, 2009. 3. szám, 131. o.

A BH2010.134. számon közzétett eseti döntés egyenesen azt mondja ki, hogy a bíróság köteles tájékoztatni a feleket a bizonyításra szoruló tényekről, a bizonyítási teherről, a bizonyítás sikertelenségének a következményeiről és a szakértői véleménnyel kapcsolatos fogyatékoságok kiküszöbölése érdekében szükséges intézkedéseket is fogantatnia kell: A bíróságnak fel kell hívnia a felek figyelmét arra, ha a szakvéleményt alkalmatlannak tartja az érdemi döntés megalapozására, és tisztázni kell, hogy szenved-e vagy sem a szakvélemény valamilyen hiányosságban vagy módszertani, illetve egyéb hibában! Ez nem (közvetett) prejudikáció? (lásd lentebb, 20.3. pont)

Molnár a bírói gyakorlat alapján rámutat, hogy a kioktatás a feleknek a per tárgyára vonatkozó részletes és célirányos meghallgatása után, de még a bizonyítási eljárás megkezdése előtt válik esedékessé, mert a bíróság legkésőbb eddig köteles a feleket abba a helyzetbe hozni, hogy a tájékoztatás birtokában megfelelően teljesítsék bizonyítási kötelezettségüket.<sup>72</sup> Sőt, Molnár arra is felhívja a figyelmet, hogy mindezzel a bíróság még nem feltétlenül tudta le tájékoztatási kötelezettségét, mert az újból esedékessé válik, amikor olyan új tény bizonyítása, vagy olyan új bizonyíték megjelölése válik szükségessé, amelyre a korábbi tájékoztatás még nem vonatkozott.<sup>73</sup> Nézetünk szerint ez a kioktatási kötelezettség kifejezetten szigorú és kiterjesztő értelmezése, amely az elsőfokú bíró munkaterhét a perhatékonyság rovására még tovább növeli.

A fentiek alapján az szűrhető le, hogy a kioktatási kötelezettség a gyakorlatban azt jelenti, hogy a bíró lényegében a felek (elsősorban is a felperes) jogi tanácsadójaként kénytelen eljárni, igaz, „csak” a bizonyítási kérdésekben. Ha a fél felkészülten jár el, akkor a kioktatási kötelezettség teljesítése lehet pusztán formalitás is (de még ekkor sem maradhat el, kivéve – némiképp paradox módon – a kiemelt jelentőségű perekben, lásd lentebb), ha viszont a fél – még inkább jogi képviselője – felkészületlen, akkor a kioktatási kötelezettség a bírótól nagyon komoly munkát követelhet meg: az természetesen rendben van, hogy a bírónak „meg kell tanulnia az ügyet”, meg kell értenie, mit akar a fél, de az nem tűnik elengedhetetlennek, sem méltányosnak, hogy a bíró a fél által „összehordott” anyagból, pusztán a *petitum* alapján dolgozza ki magában, hogy az mégis milyen jogcímen és milyen bizonyítás útján lehet teljesíthető, majd ennek alapján tájékoztassa a feleket arról, hogy akkor mit is kellene a perben bizonyítani (ami nem jelent mást, minthogy megmondja a félnek, mit is kell a perben csinálnia). Mindez akkor, ha a fél jogi képviselő nélkül jár el, és alperesi pozícióban vesz részt a perben, még akár el is fogadható, de gazdálkodó szervezet esetében, ha a gazdasági tevékenysége körében, pláne jogi képviselővel és felperesi pozícióban jár el, mindenképpen túlzás: a kereset szakszerű összeállítása és a szakszerű peres eljárás gazdasági perben minden további nélkül elvárható a felektől, még jogi képviselő nélkül is. A Pp. 73/A. § (1) bek. *ba*) pontja értelmében ráadásul 30 millió forint perérték felett – ami a gazdasági perekben nem ritka – a jogi képviselet kötelező, amivel kapcsolatban a Hattv. miniszteri indokolása kifejezetten kimondja, hogy „*a jogi képviselőktől mint professzionális jogérvényesítőktől elvárható, hogy ... hozzájáruljanak ahhoz, hogy ügyfeleik jogvitás helyzete mihamarabb lezáródjon.*”

A Pp. azonban éppen a bíróság kioktatási kötelezettségével – melyhez a Hattv. sem nyúlt – lazít a professzionalitás felekkel szembeni természetes elvárásán (és nem csak arra az esetre, ha a félnek nem lenne jogi képviselője!), s így a felperes egész egyszerűen nem tud olyan „rossz” keresetet előterjeszteni, hogy azon a bíróság a kioktatás keretében „ne tudna segíteni”; szinte elég, ha a felperes megjelöli a kereseti kérelmét, és úgy-ahogy előadja a tényállást (vagyis nincs helye hiánypótlási felhívásnak vagy a kereset idézés kibocsátása nélküli elutasításának a Pp. 124., 95. § vagy 130. §-a alapján), ezt követően már a bíró lesz kénytelen a Pp. 3. § (3) bek.-nek eleget téve

72 Molnár A.: A bizonyításra vonatkozó tájékoztatási kötelezettség a polgári perben, in Magyar Jog, 2009. 3. szám, 132. o.

73 Molnár A.: A bizonyításra vonatkozó tájékoztatási kötelezettség a polgári perben, in Magyar Jog, 2009. 3. szám, 132. o.

kimunkálni, hogy akkor ennek a *petitum*nak az érdekében mit is kellene a felperesnek bizonyítania, adott esetben szakértővel. Sőt, mivel a bíróság nincs a kereseti kérelem jogcíméhez kötve, a kereseti kérelem jogalapját illetően a bírónak a kioktatást a kérelem teljesítési lehetősége szerint szóba jöhető anyagi jogi szabályokhoz kell igazítania!<sup>74</sup> Ezzel a túlzó állásponttal szemben hivatkozunk Osztovitsra, aki arra hívja fel a figyelmet, hogy a „kérelemhez kötöttség vagy jogcímhez kötöttség” problematikáját a magyar jogirodalom, illetve bírósági gyakorlat egyelőre nem válaszolta meg egyértelműen.<sup>75</sup>

A releváns tények meghatározása és a bizonyítási teher jogkérdés, az előbbi ráadásul anyagi jogi. Ha viszont a félnek a bíró nem ad tanácsot a keresete vagy a védekezése anyagi jogalapját illetően, s majd csak ítéletében közli, hogy mi a vonatkozó álláspontja, akkor legalábbis nem következetes, hogy abban az anyagi jogi kérdésben a bírónak mégis állást kell foglalnia, hogy melyek a releváns ténykérdések. Az Osztovits által a pártatlansággal kapcsolatban felvetett kérdés<sup>76</sup> ugyancsak akut: ha ugyanis a bírónak a kereseti kérelem jogcímétől függetlenül, pusztán a kereseti kérelem alapján meg kell mondania, hogy melyek a releváns kérdések és azokat a felperes köteles bizonyítani (adott esetben szakértői bizonyítással), akkor ezzel túlnyomó részben a támadó felet, azaz a felperest segíti. Ezzel szemben a bírónak nem kötelessége az alperes által kifejezetten elő nem terjesztett érvénytelenségi, elévülési vagy beszámítási kifogás bizonyításáról az alperest tájékoztatni (azzal persze, hogy a semmisséget hivatalból is észlelheti, és a szavatossági kifogást sem kell formálisan szavatossági kifogásként előterjeszteni, elég, ha az alperes azt mondja, nem fizetek, mert rossz volt a gép, amit a felperes szállított). Ha a bíróság a felperes által megjelölt jogcímtől eltérő alapon ad helyt a keresetnek, az alperes joggal kifogásolhatja, hogy ő nem azzal szemben védekezett, nem erről szólt a per.

A kioktatási kötelezettség terhét tetézi a Pp. 141. § (2) és (6) bek.-ének alkalmazása is: nem elég ugyanis, hogy a bíróság tájékoztatja a feleket arról, mit kell bizonyítani és milyen eszközökkel, ezt követően még külön arra is fel kell őket hívnia, hogy a bizonyítási indítványukat a kellő időben terjesszék elé [141. § (2) bek.], majd ha ennek a felek nem tesznek eleget, akkor megint külön figyelmeztetni kell őket arra, hogyha továbbra is késlekednek, akkor aztán már tényleg annak bevétele nélkül határoz a bíróság, mégis kivéve, ha a bizonyítás bevétele a per befejezését nem késlelteti [141. § (6) bek.].<sup>77</sup> Ez a szabályozás és gyakorlat nemhogy a hatékonysággal nem egyeztethető össze, hanem még a jóhiszemű pervitellel sem, mert a fél nem akkor számíthat perjogi szankcióra (vagyis a számára szükséges bizonyítás mellőzésével történő határozathozatalra), ha nem jóhiszeműen jár el, hanem ha kifejezetten szakszerűtlenül (vagy egyenesen rosszhiszeműen) eljárva kvázi kiprovokálja azt.

A Pp. Ötödik Részében szabályozott – 2011. július 13-tól hatályos – kiemelt jelentőségű perekben (vagyis azokban a vagyoni jogi perekben, melyekben a pertárgy értéke meghaladja a 400 millió forintot; jellemzően tehát gazdasági perekről van szó) a Pp. 386/J. §-a „forradalmi áttörést” hozott: a bíróság már nem köteles a feleket kioktatni a bizonyítandó tényekről és a bizonyítási teherről. A kioktatás tehát továbbra sem tilos, és mivel a Pp. 386/J. §-ának nincs meg az egyértelmű visszacsatolása a másodfokú határozatok – azon belül is a megalapozatlanság miatti hatályon kívül helyezés – szabályozásánál [a Pp. 252. § (3) bek.-e alkalmazása ugyanis nem korlátozott a kiemelt jelentőségű perekben sem, egyelőre ezt a bírói gyakorlat sem munkálhatta ki], a bíróság továbbra is inkább él a kioktatás lehetőségével a kiemelt ügyekben is, mert – érthetően – nem szeretne

---

74 Molnár A.: A bizonyításra vonatkozó tájékoztatási kötelezettség a polgári perben, in Magyar Jog, 2009. 3. szám, 135. o.

75 Osztovits A.: Új magyar Polgári perrendtartás szükségességéről, in Magyar Jog, 2010. 3. szám, 158. o.

76 Osztovits A.: Új magyar Polgári perrendtartás szükségességéről, in Magyar Jog, 2010. 3. szám, 159. o.

77 Lásd pl. BDT2010.2246: a Pp. 141. § (6) bek. alkalmazására csak akkor van a bíróságnak lehetősége, ha először figyelmezteti a feleket a Pp. 141. § (2) bek.-ben foglalt kötelezettségükre, majd – másodszor – felhívja őket a kötelezettség teljesítésére.

kockázthatni egy hatályon kívül helyezést, mondjuk a szakértői bizonyítás elmaradása miatt. Ezen kívül a Pp. 141. § (2) és (6) bek.-ei a kiemelt jelentőségű perekben is alkalmazandóak, vagyis a bírónak ugyan nem kell tájékoztatnia a felet arról, hogy pontosan mit is kellene bizonyítania, de arra fel kell hívnia, hogy a kellő időben terjessze elő a bizonyítási indítványait, majd ha ezt nem teszi meg, akkor figyelmeztetnie kell arra, hogyha tovább késlekedik, akkor annak bevárása nélkül határozhat.

### **17. Indítvány és a díj előlegezése**

A Pp. 141. § (2) és (6) bek.-ek fent bemutatott gyakorlatából következik, hogy a hazai peres gyakorlatban – jóhiszemű joggyakorlás (Pp. 8. §), gondos pervitel [Pp. 141. § (2) bek.] ide vagy oda – a szakértői bizonyítás iránti indítvány jobbára bármiféle szankció, hátrány nélkül előterjeszhető az első tárgyalást követően is, még akkor is, ha egyébként az alperes pusztán csak annyit mondott a keresetre, hogy kéri azt elutasítani; a Hattv. e tekintetben semmiféle időbeli korlátot nem hozott, jóllehet a perhatékonyság szempontjából elsősorban nem a keresetváltogatások okoznak gondot, hanem a bizonyítási eljárás elhúzódása, amin célszerű változtatni (lásd lentebb, IV. fejezet).

A Pp. 76. § (1) bek. utolsó mondata értelmében szakértő kirendelése esetén a bíróság a szakértői díj fedezésére előreláthatólag szükséges összeg letétbe helyezését köteles elrendelni. Az indítvány önmagában tehát a kirendeléshez nem elég, annak ugyanis már a bírói gyakorlatban is régóta előfeltétele (BH1992.111), hogy a szakértői bizonyítást indítványozó fél a szakértői díjra előleget helyezzen letétbe. A letétbe helyezési kötelezettség elmulasztása azzal a jogkövetkezéssel jár, hogy a bíróság az adott bizonyítást mellőzi a Pp. 141. § (6) bek. megfelelő alkalmazásával.<sup>78</sup> Az Isznk. szintén kimondja [3. § (3) bek.], hogy ha a kérelmező a letétbe helyezést elmulasztja, a bíróság hiánypótlás nélkül elutasítja a szakértő kirendelése iránti kérelmet, illetve a már elkészült szakvéleményt sem kapja meg addig, amíg nem fizeti meg a díj előleg által nem fedezett részét [Isznk. 5. § (2) bek.].

Az előlegezendő összeget a bíró saját szakmai tapasztalatai alapján állapítja meg, így nem ritka, hogy a kirendelt szakértő munkája során, még a szakvélemény előterjesztése előtt jelzi a bíróság felé, hogy az előleg összege nem fogja fedezni a díját. Ilyenkor a bíróság további előlegezésre hív fel. Mivel az előlegezésre felhívó végzés pervezető végzés, az ellen fellebbezésnek helye nincs (BH1994.619.), a fél legfeljebb eljárási kifogással próbálkozhat, ha sérelmesnek tartja, hogy a bíróság éppen őt, és nem az ellenérdekű felet kötelezte, vagy mert szerinte az előlegezés egyébként indokolatlan.

Az előlegezés gyakorlata egyrészt hatékony, mert csak olyan szakértői bizonyításra kerül sor, amit a fél hajlandó finanszírozni (tehát azt komolyan is gondolja), ha tehát nincs pénz, nincs szakértői bizonyítás. Ez a gazdasági perekben elfogadható, mert a gazdálkodó szerv szempontjából egy gazdasági per lényegében befektetés, amit elsősorban neki kell finanszíroznia (attól függetlenül is, hogy mondjuk illetékfeljegyzési jogot kapott).

Ha a fél a szakértői bizonyítás iránti indítványát szabályszerűen és a kellő időben (a bíróság fent részletezett segítsége ellenére sem) nem terjeszti elő, a fél a másodfokú eljárásban nem hivatkozhat a szakértői bizonyítás (részbeni) elmaradására, mert a Pp. 235. § (1) bek.-e e tekintetben visszautal a Pp. 141. § (6) bek.-ére.

### **18. A kirendelés**

A szakértői bizonyítás a kirendeléssel kezdődik, jóllehet nem kizárt, hogy már a kirendelés előtt is szükség lenne szakértőre, mert az ügy szakmai szempontból oly összetett, hogy már a felek közötti

---

<sup>78</sup> Döme A.: A szakértői bizonyítás, in A polgári perbeli bizonyítás gyakorlati kézikönyve (szerk. Kengyel M.), KJK-Kerszöv, Budapest, 2005, 243. o.

ténybeli vita beazonosítása és szakszerű leírása, valamint a releváns szakkérdések elhatárolása is olyan speciális szakismeretet igényel, amivel a bíró nem rendelkezik. Árvai szakértő is jelzi, hogy már a megfelelő hozzáértéssel rendelkező szakértő kiválasztása is szakember közreműködését igényelheti az ügy előzményeinek és körülményeinek a vizsgálatában.<sup>79</sup> Ilyen esetben azonban a bírónak nincs más lehetősége, mint – egyelőre a szakkérdések megfogalmazása nélkül – kirendelni a szakértőt, egyidejűleg megidézni a tárgyalásra, ahol is a bíró a felekkel és a szakértővel együtt – lényegében egy szakmai konzultáció keretében – tisztázza, hogy mit is kell a szakértőnek tisztáznia<sup>80</sup>. Mindebben szintén segíthet a már a keresetlevélhez csatolt magánszakértői vélemény.

A szakértői kirendelésnek egyébként az ügy beazonosításához szükséges adatokon túl már tartalmaznia kell a szakértői feladatok teljesítéséhez szükséges adatok és anyagok megjelölését, az ezekhez való hozzáférés lehetőségét, a szakkérdéseket, az előterjesztés módját és határidejét [Iszt. 13. § (1) bek.].

Egyértelmű, hogy a kirendeléshez a bírónak megfelelően „képbe kell kerülnie”<sup>81</sup>. Ehhez azonban időre van szüksége, meg kell értenie a keresetet és az ellenkérelmet is, valamint – ha ezek nem szakszerűek – a tényállással kapcsolatos egyéb releváns körülményeket is. Ennek híján ugyanis a szakértői bizonyítás eleve labilis alapokon indulna el, ami nyilván kerülendő. Kérdés, hogy vajon az az idő és energia, ami ahhoz szükséges, hogy a bíró kellő mértékben képbe kerüljön – és képben is maradjon, hiszen a keresetlevél alapján meghozott intézkedései és az első tárgyalás között bizonyos, olykor nem kevés idő eltelik, ami azzal járhat, hogy az első tárgyalás előtt a bírónak újra meg kell tanulnia az ügyet –, vajon nem takarítható-e meg, például azzal, hogy a felperes köteles már a keresetlevélhez szakértői véleményt csatolni, ha úgy tartja – vagy kellő szakmai körültekintéssel eljárva úgy kellene tartania –, hogy a kereseti kérelmének szakértői bizonyításra van szüksége? (lásd lentebb, IV. fejezet)

A kirendelés hatékonyságát csökkentheti, hogy a bírónak a fél előadásai alapján kell feltennie a szakértőhöz a kérdéseket, illetve kell megjelölnie a szakértői bizonyítás kereteit. A bizonyításra köteles fél és a szakértő között tehát a kommunikáció nem közvetlen. Ezen persze segíthet, ha a bíró már a kirendelő végzésben úgy rendelkezik, hogy az általa feltett kérdések mellett a szakértő köteles megválaszolni a felek által záros határidőn belül feltett további – perjogilag megengedhető – kérdéseket is, vagy (részben) átveszi a felek által eleve indítványozott kérdéseket. Egyrészt érthető, hogy a szakértőt a bíró rendeli ki, hiszen végül is a bírónak kell majd megállapítania a tényállást és ítéletet írnia, így ő tudhatja a legjobban, hogy neki ehhez mire van szüksége. Másrészt azonban – a gazdasági perekben – a felektől elvárható, hogy a megfelelő szakértői bizonyításhoz szükséges kérdéseket, valamint a válaszokhoz szükséges adatokat és anyagot maguk fogalmazzák meg és bocsássák a szakértő rendelkezésére, tudva, hogy ha a bizonyítás nem lesz megfelelő (a szakértői úton bizonyítandó tény bizonyítatlan marad), akkor az a bizonyítási teher alkalmazása folytán fog a felek (az egyik fél) terhére esni.

Az igazságügyi szakértő a kirendelés alapján az Iszt.-ben meghatározott eseteket kivéve köteles eljárni, eljárásának esetleges akadályát köteles a kirendelő bírósággal közölni [Iszt. 13. § (2) és (4) bek.]. A gyakorlatban mégsem ritka, hogy adott szakkérdésben a bíróság egymás után három, négy, akár öt „visszautasítást” (formálisan: a kirendelés alóli felmentés iránti kérelmet) is kap névjegyzékben szereplő szakértőktől, vagyis a szakértő eljárási kötelezettségét a valóságban a bíróság nem tudja, nem is akarja ellenőrizni (egyszerűbb újat keresni), és nem igen fordul elő, hogy

---

79 Árvai B.: A szakértői kompetencia és az igazságszolgáltatás, a jogalkotás zavarai, in Magyar Jog, 2009. 6. szám, 348. o.

80 Ezt tárgyalja Döme a szakértő „perbevezetése” alatt, lásd Döme A.: A szakértői bizonyítás, in A polgári perbeli bizonyítás gyakorlati kézikönyve (szerk. Kengyel M.), KJK-Kerszöv, Budapest, 2005, 250. o.

81 Vö.: Molnár A.: A bizonyításra vonatkozó tájékoztatási kötelezettség a polgári perben, in Magyar Jog, 2009. 3. szám, 131. o.

a bíróság a szakértő felmentés iránti kérelmét ne akceptálná. A felmentési kérelmek miatt a bíróságnak újabb és újabb – az egyik szakértőt felmentő, a következőt kirendelő – végzéseket kell hoznia. Ez megint csak az eljárás elhúzódtásához vezet, és megint csak felveti, hogy ugyan miért ne a fél feladata legyen a megfelelő szakértő megtalálása? (lásd lentebb, IV. fejezet)

### **19. A szakvélemény elkészítése és előterjesztése**

A szakvélemény az az intellektuális termék, melyben a szakértő adott szakmai kérdések tekintetében oly módon fejt ki szakmai véleményét, hogy annak segítségével a per releváns ténykérdései vagy azok egy része megítélhető legyen.<sup>82</sup> A jelen tanulmány szempontjából közömbös, hogy ezen termék előterjesztésére konkrétan milyen formában (írásbeli, szóbeli, egyéb<sup>83</sup>) kerül sor, azzal, hogy a gyakorlatban a szakértői vélemények döntő többsége írásbeli (még akkor is, ha a szakértő a szakvéleményt esetleg szóban terjeszti elő vagy egészíti ki, hiszen azt a bíróság jegyzőkönyvezi, és utána már az fog számítani, ami a jegyzőkönyve kerül, a másodfokú fórum is csak azzal tud majd dolgozni).

Az igazságügyi szakértők tevékenységét az igazságügyi szakértői működésről szóló 31/2008. (XII.31.) IRM rendelet (a továbbiakban: IRM rendelet) szabályozza. A rendelet 1. § (2) bek.-e kimondja, hogy a szakértő vizsgálat alapján ad szakvéleményt, vagyis az absztrakt, az adott ügy tényeitől független szakvélemény kizárt. Döme a szakértői munka három fázisát (előzetes értékelés, vizsgálat lefolytatása, szakértői vélemény elkészítése) különbözteti meg és tárgyalja részletesen<sup>84</sup>, amit nincs okunk kritizálni; a magunk részéről csak a hatékonyság szempontjából fontos mozzanatokra térünk ki.

Miként a bírónak a kioktatási kötelezettsége teljesítéséhez majd a kirendeléshez képbe kell kerülnie, a szakértőnek szintén meg kell értenie az ügyet és a problémát ahhoz, hogy egyáltalán eldönthesse, rendelkezik-e a kellő kompetenciával a kérdések megválaszolásához, nincs-e szüksége más szakértő igénybe vételére [Iszt. 13. § (4) bek. *b*) és *d*) pont]. Ez indokolná, hogy a „megrendelő” (itt a kirendelő bíró) még a kirendelés előtt közvetlenül konzultálhasson szakértővel (akár a kirendelni kívánt szakértővel is), miként a fél is azt követően bízza meg a szakértőt, hogy előzetesen egyeztette vele a megbízás szakmai tárgyát, melynek során sokszor éppen a szakértő mondja meg, hogy pontosan mire irányuljon a megbízás, hiszen ő tudja, hogy a saját szakmája szerint mi az ügyben a valóban releváns. Mivel azonban a tárgyalási elv keretei közé – a bíró már így is tartalmaz kioktatási kötelezettsége (fentebb, 16. pont) mellé – nehéz lenne bepréselni még az előzetes szakértői konzultáció lehetőségét is (és itt a lehetőség egyenlő lenne a bíró feladatával), sőt szerintünk már a kioktatás jelenlegi formája és gyakorlata is túlzás, egy újabb okot találtunk arra, hogy a szakértőt ne a bíróság rendelje ki a per során, hanem a fél bízza meg, ideális esetben már a pert megelőzően (lásd lentebb, IV. fejezet).

---

82 Ennél sokkal kategorikusabban definiálja a szakvéleményt Imreg: „A szakértői vélemény olyan, természettudományos, illetve műszaki vagy egyéb tudományos törvényszerűségeken alapuló tényadat, amely objektíve biztos összehasonlítási tény szolgáltató a fél vagy a felek perbeli tényelődásai valós vagy valótlan voltának megállapítása érdekében.” lásd Imreg G.: Szakértői bizonyítás a polgári eljárásban, in Magyar Jog, 2002. 11. szám, 649. o., idézi Döme A.: A szakértői bizonyítás, in A polgári perbeli bizonyítás gyakorlati kézikönyve (szerk. Kengyel M.), KJK-Kerszöv, Budapest, 2005, 272. o. Ezt a definíciót tartalmilag több ponton is súlyosan hibásnak, funkcionálisan viszont – a szakértői vélemény peres gyakorlatban játszott tényleges szerepe alapján – jobbra helyesnek tartjuk.

83 Egyre gyakoribb, hogy a szakértő a szakvéleményt részben (pl. a mellékleteket) elektronikus adathordozón bocsátja rendelkezésre, amivel csak az a gond, hogy azt a bíróság nem feltétlenül tudja sem megnézni, sem sokszorozni.

84 Döme A.: A szakértői bizonyítás, in A polgári perbeli bizonyítás gyakorlati kézikönyve (szerk. Kengyel M.), KJK-Kerszöv, Budapest, 2005, 264-271. o.

A szakértői munkát gyakran hátráltatják az előzetes bírói tényfeltárás és bizonyítás hiányosságai.<sup>85</sup> Ez egyel több ok arra, hogy a jogszabály és a bírói gyakorlat a felektől szankció terhe mellett következetesen megkövetelje a szakszerű perelőkészítést, és ne lehessen se a keresetet, se az azt megalapozó tényállításokat lényegében a tárgyalás berekesztéséig toldozgatni-foldozgatni. A szakértő a vizsgálatok elvégzése és a szakvéleménye elkészítése során azonban még gondos előkészítést követően is találkozhat olyan újabb problémákkal, melyek megoldásához további adatokra, anyagokra, a felekkel való konzultációra lesz szüksége. A Pp. ezt a helyzetet kezeli, mert felruházza a szakértőt a szükséges jogosítványokkal: iratbetekintési, jelenléti, kérdezési és további bizonyítás-indítványozási jog, amennyiben az a szakértői feladatának teljesítéséhez szükséges [Pp 181. § (1) bek.]; míg a szakértők az iratbetekintési joggal szinte mindig, a bizonyítás-indítványozási joggal meglehetősen ritkán élnek, ezen utóbbi jogosultság ráadásul igencsak kilóg a tárgyalási elvből, és a célja is elérhető az egyéb eszközökkel, pl. azzal, ha a szakértő jelzi, hogy valamely rész- vagy előkérdésre nem terjed ki a kompetenciája, vagy hogy csak valószínűséggel tud nyilatkozni, mert ilyen esetben a bizonyításra köteles fél meg tudja tenni a szükséges további bizonyítási indítványokat (és a gyakorlatban meg is teszi).

Az IRM rendelet 10. § (1) bek.-e meghatározza a szakvélemény kötelező tartalmi elemeit:

- (i) a vizsgálat tárgyára, a vizsgálati eljárásokra és eszközökre, a vizsgálat tárgyában bekövetkezett változásokra vonatkozó adatok (lelet);
- (ii) a vizsgálat módszerének leírása;
- (iii) szakmai ténymegállapítások; és
- (iv) szakmai következtetések (vélemény)

Ezzel párhuzamosan a szakvélemény tartalmát illetően a BH2005.147. számon közzétett eseti döntés kimondja: A szakértőtől meg kell követelni mindazoknak az összehasonlító adatoknak és tényeknek az ismertetését, amelyeknek jelentőségük volt a szakértői vélemény meghozatalánál, és amelyek szükségesek a szakértői vélemény helyességének az ellenőrzéséhez.

Az IRM rendelet fenti listája mint munkarend teljesen logikus, az a dolog természetéből következik, a vonatkozó szabályozás tehát ontológiailag leíró, semmint normatív jellegű. A gyakorlatban a szakvélemények tagolása nem mindig követi szigorúan a fenti rendet, olykor még tartalmilag is nehéz elválasztani az egyes részeket egymástól (pl. a lelettől a módszer leírását vagy a ténymegállapításokat a következtetésektől), de ez nem mindig kardinális: a jó szakvélemény ugyanis tagolásától függetlenül jó (mert logikájában követi a fenti rendet, tartalmában pedig érthető), a rossz pedig a legakkurátusabb tagolás, szerkesztés esetén sem lesz kevésbé rossz (mert vagy nincs benne logika, vagy érthetetlen).

Említettük már, hogy a szakértők halmaza sem homogén, sem emberileg, sem szakmailag. Miközben persze elfogadjuk, hogy az igazságügyi szakértőket azonos jogok és kötelezettségek illetik és terhelik, vagyis formális jogi szempontból nincs közöttük különbség, ugyanilyen magától értetődő, hogy szakmailag bizony nem egyformák (miként a bírák és az ügyvédek sem azok). Az igazságügyi szakértőnek a szakvéleményében mégsem kell számot adnia arról, hogy szaktudása honnan származik, milyen elméleti és gyakorlati tapasztalatokkal rendelkezik, jóllehet egyértelmű, hogy a szakvélemény minőségét éppen az határozza meg a leginkább, hogy mennyire felkészült az, aki azt adja (amellett persze, hogy a szakmai felkészültség milyen precíz munkavégzéssel párosul). Sőt, Döme szerint *in concreto* hiba, ha a szakértő saját tapasztalatára hivatkozik a szakértői

---

85 Döme A.: A szakértői bizonyítás, in A polgári perbeli bizonyítás gyakorlati kézikönyve (szerk. Kengyel M.), KJK-Kerszöv, Budapest, 2005, 239. o.

következtetése alapjául<sup>86</sup> (Farkas *in abstracto* arra mutat rá, hogy a szakértő valamilyen tapasztalati tételről tesz tudomáskijelentést<sup>87</sup>).

Az IRM rendelet a szakvélemény szerzőjének személyére vélhetően azért nem tér ki, mert azt tartja a lényegesnek, hogy a szerző igazságügyi szakértő, vagyis szerepel az igazságügyi szakértők névjegyzékében<sup>88</sup>. Azt pedig, hogy hogyan lehet bekerülni a névjegyzékbe, vagyis hogy ki és miként lehet igazságügyi szakértő, az Iszt., továbbá az igazságügyi szakértői szakterületekről, valamint az azokhoz kapcsolódó képesítési és egyéb szakmai feltételekről szóló 9/2006. (II.27.) IM rendelet határozza meg. Ezek lényege, hogy a szakértőnek az adott szakterületen megfelelő képzettséggel és legalább ötéves szakirányú szakmai gyakorlattal kell rendelkeznie, valamint részt kell vennie a kötelező szakmai továbbképzésekben.

Jogszabályban természetesen elő lehet írni bizonyos szakmai minimumot, amely garantálni tudja, hogy dilettánsok ne „szakértsenek”. A képesítés és a gyakorlat azonban sokszor egyáltalán nem elég a jó szakmai színvonal garantálásához, ráadásul a 9/2006. (II.27.) IM rendelet által az egyes szakterületekhez megkövetelt képesítési feltételek általában vagylagosak.<sup>89</sup> Ezért a szakvélemény értékeléséhez komoly segítséget jelentene, ha a szakértő számot adna arról is, hogy az épp véleményezett területen milyen konkrét jártassággal bír, illetve hogy az mennyire időszerű. Találkozni ugyanis olyan igazságügyi szakértővel is, aki úgymond „főállású szabadúszó” szakértő, kinek szakmai munkája nem áll másból, mint szakvélemények készítéséből, márpedig nézetünk szerint bizonyos területeken a mindennapi, valódi szakmai gyakorlat (a „friss rutin”) nélkül nem lehet, nem szabadna „szakértőként” fellépni, mert az elméleti továbbképzés nem biztos, hogy képes garantálni a szaktudás időszerűségét.

A szakvélemény elkészítéséhez a szakértőnek időre van szüksége, tudva, hogy általában a szakértő sem csak az éppen megkapott kirendelésen dolgozik (különösen akkor nem, ha szabadúszó szakértő). A szükséges idő három dologtól függ: a feladattól (annak összetettségétől, jellegétől, mennyiségétől), a szakértő képességeitől (szaktudásától, vizsgálati rutinjától, infrastrukturális lehetőségeitől), továbbá a felek együttműködésétől (adatszolgáltatásuk sebességétől és minőségétől). A Pp. 182. § (1) bek. értelmében a szakvélemény előterjesztésére nyitva álló határidőt a bíróság határozza meg, amely egyszer a szakértő kérelmére meghosszabbítható, és meghaladhatja a 45 napot is.

A szakértő kirendelése és a vélemény előterjesztése között a per a gyakorlatban „vegetál”, mert a bíróság a legritkábban folytat párhuzamosan, a szakvéleményre várva egyéb, pl. tanúbizonyítást; a bíróság igyekszik az egyéb bizonyítási lehetőségeket a szakértő kirendelése előtt kimeríteni, hogy a szakértő a lehető legteljesebb tényállás alapján dolgozhasson, ami érthető. A szakértői bizonyítás ezért mindig a per időbeli elhúzódásával jár együtt, ami megint csak azt indokolja, hogy a bizonyításra köteles fél a per megindításakor, illetőleg a perbe bocsátkozásakor terjessze elő az általa beszerzett szakértői véleményt, feltéve persze, hogy az ahhoz szükséges input adatokkal rendelkezik (lentebb, IV. fejezet).

## **20. A szakvélemény kritikája és eljárásjogi értékelése**

A szakértői vélemény megvitatása nem szükségszerű eleme a tárgyalásnak: ha a szakkérdés viszonylag egyszerű, vagy a szakvélemény oly egyértelmű, akkor a szakvélemény előterjesztését követően a szakértő további érdemi közreműködése mellőzhető. Összetettebb perben vagy

---

86 Döme A.: A szakértői bizonyítás, in A polgári perbeli bizonyítás gyakorlati kézikönyve (szerk. Kengyel M.), KJK-Kerszöv, Budapest, 2005, 274. o.

87 Farkas J.-Kengyel M.: Bizonyítás a polgári perben, KJK Kerszöv, Budapest, 2005, 158. o.

88 210/2005. (X.5.) Korm. rendelet az igazságügyi szakértői névjegyzék vezetéséről.

89 Így pl. a szántóföldi növénytermesztés szakterületén a képesítési feltétel az okleveles agrármérnöki, vagy az okleveles kertészmérnöki, vagy a kertészmérnöki, vagy az okleveles erdőmérnöki, vagy az okleveles biológusi végzettség.



bonyolult szakkérdés esetében nem ez a jellemző, és sor kerül a szakvélemény megtárgyalására, amit két lépcsőben célszerű vizsgálni: egyszer azt az esetet, amikor egyetlen szakértői vélemény áll rendelkezésre, másodsor pedig azt az esetet, amikor több szakvélemény is található az ügy aktáiban ugyanarra a szakkérdésre nézve.

### 20.1. Egyetlen szakvélemény

A Pp. 177. § (1) bek.-e alapján az a főszabály, hogy a perben csak egy – a bíróság által kirendelt igazságügyi szakértő által elkészített – szakvélemény áll rendelkezésre. Ezt a szakvéleményt természetesen a per anyagává kellé tenni<sup>90</sup>, azt a felek megismerhetik, arra észrevételeket tehetnek. A Pp. 182. (2) bek. szerint a szakértőhöz a véleményére vonatkozólag annak előterjesztése után kérdéseket lehet intézni. Nyilvánvalóan lényeges eljárási szabálysértésnek minősül, ha a bíróság nem ad módot a félnek arra, hogy éljen ezzel a lehetőséggel (BH1990.150.). A kontradiktórium formálisan tehát érvényesül.

A Pp. 181. § (1) bek.-e értelmében a bíróság a már kirendelt szakértőt felhívhatja írásbeli véleményének kiegészítése vagy részletesebb kifejtése végett személyes megjelenésre is kötelezheti, ráadásul a felek indítványa nélkül is: ennek oka, hogy előfordulhat, hogy az adott szakkérdésben nagyobb jártassággal bíró felek számára a szakvélemény világos, míg a bíróság számára nem, a bíróságnak azonban ilyen esetben is el kell járnia annak érdekében, hogy megértse a szakvéleményt. A gyakorlatban – bizonyos bonyolultság felett – a felek szinte mindig indítványozzák a szakértő személyes meghallgatását, amit a bíróság szinte sosem tagad meg, és igen gyakran hívja fel a szakértőt a szakvéleménye írásbeli kiegészítésére is.

A per eldöntése szempontjából az egyik, ha nem a legfontosabb körülmény tekintetében a kontradiktórium tehát – ha csak egy szakvélemény van – nem érvényesül a maga teljességében, mert a bíróságnak a szakkérdésben főszabályként nem kell bizonyítékokat ütköztetnie és mérlegelnie, mert csak egy bizonyíték áll rendelkezésére (lásd lentebb a szakvélemény kizárólagosságáról és a kirendelt szakértő szakvéleményének elsődlegességéről, 20.4. pont). A kontradiktórium persze annyiban érvényesül, hogy mindkét fél elmondhatja a magáét a szakértői véleményről, és kérdezhetnek is a szakértőtől. Az egy szakértő, egy szakvélemény megoldása *prima facie* a per hatékonyságát is növeli, hiszen olcsóbb és egyszerűbb úgy dönteni, ha csak egyetlen, remélhetőleg belső ellentmondásoktól mentes szakvélemény áll rendelkezésre [a konzisztenciát a Pp. 182. § (3) bek.-e igyekszik is biztosítani], nem pedig kettő, melyek esetleg egymásnak ellentmondanak. Az aggályok azonban legalább ilyen erősek: ha csak egy szakértő van, akit ráadásul a bíróság rendel ki, akkor a szakértő szükségképpen a ténybíró szerepébe kerül (a szerepzavarról lásd fentebb, 7. pont), és e minőségében a szerepe a per eldöntésében fontosabb lehet, mint magának a bírónak a szerepe (amit a hazai gyakorlat megerősít), mert az adott szakértői ténymegállapításból a jogi konklúzió levonása már magától értetődő is lehet<sup>91</sup>. Noha mi sem áll távolabb a perjogi dogmatika józanságától, mint a szerencse, az egyetlen szakértő mégis könnyen azt jelentheti, hogy a per kimenetele attól fog függeni, hogy a bíróság éppen kit rendel ki: ha A-t, akkor a felperes nyer, ha B-t, akkor meg az alperes.

Ha azonban a szakvélemény a szakértő személyes meghallgatása, a szakvélemény esetleges kiegészítése, pontosítása után még mindig homályos, hiányos, következtelen vagy más szakvéleménnyel, bizonyított tényekkel ellentétesnek látszik, a fél indítványozhatja más szakértő kirendelését (ami átvezet a 20.2. ponthoz).

---

90 BDT2008.1934: A ... bizonyítékként értékelt szakértői vélemény ismertetésének elmaradása olyan súlyos eljárási szabálysértés az elsőfokú bíróság részéről, amely maga után vonja az ítélet hatályon kívül helyezését.

91 Lásd Szalai Péter példáját a Szerzői Jogi Szakértői Testület működését illetően, Magyar Jog 2006. 2. szám, 95-99. o.

## 20.2. Több szakvélemény

A Pp. 177. § (6) bek.-e lehetőséget biztosít más szakértő kirendelésére, mellyel a bíróság a fél kérelmére lecseréli a korábban kirendelt szakértőt. Erre természetesen csak indokolt esetben kerülhet sor, ha pl. a szakértővel szembeni elfogultsági indítvány helyt fog, vagy ha a fél megalapozottan kifogásolja a szakértő szakmai kompetenciáját. Ebben az esetben az először kirendelt szakértő nem végzi el szakértői munkáját, illetve azt nem kell figyelembe venni: itt tehát a szakértő „lecseréléséről” van szó, ami igen ritka. A Pp. 182. § (3) bek. már más alapon és célból ad lehetőséget a félnek arra, hogy más szakértő kirendelését kérje: akkor, ha az első szakértő már elkészített és megtárgyalt szakvéleményével szakmai gond van. Ebben az esetben az új szakértő a régi mellé lép, és még egy szakvéleményt készít, tehát ebben az esetben már több szakértőtől származó szakvéleményt kell a bíróságnak értékelnie.

A fél ezen kívül a beszerzett szakvélemény tárgyaláson történő megvitatása eredményeként dönthet úgy is, hogy magánszakvéleményt csatol (ha korábban nem tette volna meg). Ez egyre gyakoribb, és bizonyos perérték felett az a fél, akire nézve a kirendelt szakértő szakvéleménye kedvezőtlen, szinte mindig magánszakértői vélemény előterjesztésével igyekszik azt vitatni.

A Pp. kifejezetten csak azt szabályozza, ha a két független szakvéleményt a bíróság által kirendelt szakértő készítette: a 182. § (2) bek.-e szerint ha a szakkérdés a két független szakértő szakvéleménye és a szakértők személyes meghallgatása során sem tisztázható, a bíróság szakértői testületet rendelhet ki. Azt az esetet viszont, amikor a kirendelt szakértő szakvéleménye mellett a fél által beszerzett magánszakértői vélemény áll rendelkezésre, már a bírói gyakorlat igyekszik megoldani.

Nézetünk szerint a magánszakértői vélemény esetében abból kell kiindulni, hogy azt igazságügyi szakértő készítette-e vagy sem. Ha ugyanis a magánszakértői vélemény a fél megbízása alapján igazságügyi szakértőtől származik, akkor arra kiterjed az Iszt. hatálya: az Iszt. 1. § (1) bek.-e értelmében ugyanis az igazságügyi szakértő feladata, hogy a bíróság vagy megbízás alapján szakvéleménnyel segítse a tényállás megállapítását, a szakkérdés eldöntését. Az Iszt. 16. § (1) bek.-e továbbá attól függetlenül tiltja meg a szakértő utasítását a szakvélemény tartalmával összefüggésben, hogy kirendelés vagy megbízás alapján jár-e el, a 30/D. § szerint pedig a szakértőnek mindkét esetben indokolnia kell, ha eltér a szakértői módszertani levélben foglaltaktól. Az igazságügyi szakértői működésről szóló 31/2008. (XII.31.) IRM rendelet szintén attól függetlenül szabályozza a szakértő munkáját, hogy kirendelés vagy megbízás alapján dolgozik-e. Az Iszt. 13. § (3) bek.-e csupán annyi korlátozást tartalmaz, hogy az igazságügyi szakértő csak akkor vállalhat el megbízást, ha az a kirendelő hatóságoktól származó feladatainak ellátását nem akadályozza és azzal nem összeférhetetlen. A jogi szabályozás alapján tehát az igazságügyi szakértő által elkészített szakvélemény alapja (vizsgálat), tartalma (lelet, módszer, ténymegállapítás, következtetések) és célja (a tényállás megállapítása, szakkérdés eldöntése), a szakértő függetlensége és módszerének határai (módszertani levél) egységes. Ebből következően azzal az újabb bírói gyakorlattal értünk egyet, mely szerint az egyik fél által beszerzett magánszakértői vélemény olyan szakmai álláspont, amely a bizonyítékok körében értékelendő (lásd pl. BH2007.192.); a 2005-ös szakértői reform előtti bírói gyakorlat (BH1992.270) szerint a bíróság a fél által beszerzett szakvéleményt csak a fél álláspontjaként vehette figyelembe.

Más a helyzet, ha a fél által előterjesztett magánszakértői véleményt nem igazságügyi szakértő készítette, mert ez esetben az igazságügyi szakértőkre és tevékenységükre vonatkozó speciális jogszabályi garanciák nem érvényesülnek. Az ilyen szakvélemény ezért szerintünk csak mint a fél álláspontja vehető figyelembe, tehát bizonyítékként nem.

Ha viszont a fél által megbízott igazságügyi szakértő által a rá irányadó szabályok szerint elkészített szakvélemény bizonyíték – ami anyagi jogilag nem különbözik a bíróság által kirendelt igazságügyi

szakértő által előterjesztett szakvéleménytől –, akkor megint csak semmi akadálya annak, hogy a bizonyításra köteles fél már a pert megelőzően megbízza a szakértőt a szakvélemény elkészítésével, és ezzel a véleménnyel támogatva bocsátkozzon perbe.

### **20.3. A szakvélemény eljárásjogi értékelése**

A szakvélemény megvitatásával szorosan összefügg annak bíróság általi, közvetett, eljárásjogi értékelése, amin azt értjük, hogy a bírónak – figyelemmel a kioktatási kötelezettségére, illetőleg a bírói gyakorlatra – annyiban már a tárgyalás berekesztése előtt értékelnie kell a szakvéleményt, és arról a feleket tájékoztatnia is kell, hogy eljárásjogi szempontból nincs-e további teendő a szakvéleménnyel kapcsolatban. A bíróság tehát nem érdemben értékeli a szakvéleményt a tárgyaláson, azt nem is teheti: ha a lefolytatott szakértői bizonyítás a bírót nem győzte meg, erről a bíró már nem tájékoztathatja felet, mert azzal prejudikálna<sup>92</sup>, ugyanakkor a Fejér Megyei Bíróság Polgári Kollégiumának 27/2002. számú elvi véleménye szerint ez esetben is célszerű megkérdezni a bizonyításra köteleset felet arról, van-e további bizonyítási indítványa.<sup>93</sup>

Egyértelmű, hogy a bíróság nem tájékoztathatja a feleket arról, éppen miként értékeli a bizonyítás eredményét, hisz ez esetben az éppen nyeresre álló fél a tárgyalás azonnali berekesztését, míg az ellenérdekű fél minden erejével további bizonyítást szorgalmazna.

Eljárásjogilag azonban a bíróságnak mindenképpen értékelnie kell a szakvéleményt, szakvéleményeket, mert ennek függvényében léphet továbbá. Márpedig abból, hogy a bíró mit tesz vagy nem tesz (pl. meghallgatja-e a szakértőt, felhívja-e a szakvéleménye kiegészítésére, figyelmeztet-e a tárgyalás berekesztésére stb.), következtetni lehet arra (persze nem mindig szigorúan), hogy a bíró miként értékeli a rendelkezésre álló anyagokat. Ha például a szakértői vélemény beszerzését követően a bíróság egyes bizonyítási indítványok foganatosítását mellőzi, abból arra lehet következtetni, hogy a szakértői vélemény alapján már bizonyítottnak veszi azt a tényt, amire a mellőzött indítvány irányul. Úgyszintén sokat elárul, ha a szakvélemény beszerzését követően a bíró – a Fejér Megyei Bíróság fenti elvi véleménye szerint – még külön megkérdezi a szakértői bizonyítást indítványozó felet, hogy van-e egyéb bizonyítási indítványa a szakértői vélemény tárgyát képező körülménnyel kapcsolatban (amiből azt lehet leszűrni, hogy a szakvéleménnyel együtt sem tartja a bíróság megalapozottnak a bizonyító fél ténybeli álláspontját).

A szakvélemény eljárásjogi értékelésének illusztrálására megemlítjük a BH1999.132. számon közzétett döntvényt, mely szerint lényeges eljárási szabályt sért a bíróság, ha a szakértői vélemények közötti lényeges ellentmondások ellenére – az azok feloldására irányuló bizonyítási indítványt mellőzve –, azok tisztázása nélkül hoz érdemi határozatot.<sup>94</sup> Vagyis ha a bíróság elrendeli a szakértők együttes meghallgatását, abból arra lehet következtetni, hogy a szakvéleményeik között releváns ellentmondás van. Ezt a felek könnyen be tudják azonosítani (a bíró jegyzőkönyvön kívül meg is szokta jegyezni, hogy még mi nem világos neki), és saját álláspontjuk további alátámasztása végett újabb bizonyítékokat hozhatnak fel.

Addig, amíg a perben csak egy szakértői vélemény áll rendelkezésre, annak eljárásjogi értékelését illetően megfigyelhető, hogy a bíró – azon érdeke mentén, miszerint a pert mielőbb be kell fejezni, lehetőleg a legegyszerűbben – határozottan a beszerzett szakvélemény „megvédésében” érdekelt. Ha ugyanis azzal kapcsolatban a felek nem tudnak komoly kételyt ébreszteni, vagy a kételyeket a kirendelt szakértő el tudja oszlatni, akkor a bizonyítási eljárás – legalább e tekintetben – nem

---

92 Vö. Molnár A.: A bizonyításra vonatkozó tájékoztatási kötelezettség a polgári perben, in Magyar Jog, 2009. 3. szám, 137. o.

93 Idézi Molnár A.: A bizonyításra vonatkozó tájékoztatási kötelezettség a polgári perben, in Magyar Jog, 2009. 3. szám, 137. o.

94 Hasonlóan a KGD2005.146: Lényeges eljárási szabálysértés az, ha a bíróság a szakvélemények közötti ellentmondást meg sem kísérel feloldani.

bonyolódik tovább, vagyis közelebb kerül a per befejezése. Ha viszont már több szakvélemény áll rendelkezésre, melyek között az összhang nem teljes, akkor a bíró mindent meg fog tenni az ellentmondások lehetséges feloldása érdekében, nehogy az ítélete másodfokon megalapozatlannak bizonyuljon [Pp. 252. § (3) bek.].

#### **20.4. A szakvélemény érdemi értékelése**

A szakvéleményt a bíró érdemben persze csak a tárgyalás berekesztése után értékelheti, és annak eredményéről csak az ítéletben tájékoztathatja a feleket. Az azonban, hogy mekkora a bíró szabadsága a szakértői vélemény értékelésében, meglehetősen bizonytalan, köszönhetően a szabad bizonyítás elve és a szakismeret objektív hiányából fakadó kényszer közötti feszültségnek.

E feszültséget jól illusztrálja a tarka bírói esetjog is (időrendben visszafelé):

BH2012.19: Ha a szakértői vélemény önmagával vagy más szakértő véleményével, bizonyított tényekkel nem ellentétes, és a szakértő a rendelkezésre álló adatokra, illetve az időmúlásra tekintettel a véleményét a valószínűség szintjén nyilvánítja ki, ez utóbbi nem jelenti a szakvélemény megalapozatlanságát.

AEÉ 2010/9. I.: Az igazságügyi szakértői vélemény egy bizonyítási eszköz, amelynek teljes vagy részleges figyelembevétele a döntéshozó számára annyiban kötelező, amennyiben az eldöntésre váró kérdésben a szakvélemény kellő meggyőző erővel bír. A szakértői vélemény figyelembevételét, illetve ennek mellőzését a bíróságnak indokolnia kell. A szakvélemény – mint a bizonyító eszközök egyik fajtája – eleve és feltétlenül nem köti a bíróságot. Ez azt jelenti, hogy a bíróság a szakértői bizonyítás körében is vizsgálhatja, sőt köteles vizsgálni, hogy a perben meghallgatott szakértő véleménye meggyőző-e és megalapozott-e, más szakértő véleményével összevetve elfogadható-e.

BDT2010.2209: A bíróság kellő szakmai ismeretek hiányában az ellentétes szakmai megállapításokat tartalmazó szakértői vélemények mérlegelésére a szakvéleményeket előterjesztő szakértők személyes meghallgatása nélkül nem jogosult.

BH2000.208: A bíróság nincs elzárva attól, hogy a bizonyítékoknak a maguk összességében történő értékelése során a szakértői véleményt mellőzze, ezt azonban csak a perben feltárt kétségtelen tényekre alapozva teheti meg.<sup>95</sup>

BH1998.272: A bíróság mérlegelési szabadsága nem terjedhet odáig, hogy a per szempontjából döntő jelentőségű és szakértelem nélkül el nem bírálható körülményeket a szakvélemény megállapításait mellőzve, meg nem felelő indokok alapján bírálja el.

A bemutatott bírói gyakorlat értékeléséhez abból kell kiindulni, hogy a szabad bizonyítás elvéből [Pp. 3. § (5) bek.] az következne, hogy a szakvélemény és az egyéb bizonyítékok megkülönböztetés perjogilag közömbös. A Pp. nem mondja ki, hogy pl. a perben kirendelt igazságügyi szakértő által előterjesztett szakvélemény mint bizonyíték minősített bizonyító erővel bírna (sem az egyéb bizonyítékokkal, sem a nem igazságügyi szakértő által elkészített szakvéleménnyel szemben). Ezzel összhangban a szakirodalom is megállapítja, hogy valamely igazság nem lesz attól igazabb, hogy azt egy szakértői névjegyzékben szereplő személy mondja ki.<sup>96</sup>

Mégis, a gyakorlatban egyértelmű, hogy ha valamely kérdést az eljáró bíró szakkérdésnek minősít, akkor abban a kérdésben a bizonyításra köteles fél csak szakvéleménnyel, elsősorban a kirendelt

---

95 Egy másik szakvéleményen kívül például a hitelesített mérőműszerből nyert adatok jelenthetnek olyan kétségtelen tényeket, amelyekre alapozva az elsőfokú bíró mellőzheti a már egyszer – sok munkával – beszerzett szakvéleményt.

96 Döme A.: A szakértői bizonyítás, in A polgári perbeli bizonyítás gyakorlati kézikönyve (szerk. Kengyel M.), KJK-Kerszöv, Budapest, 2005, 231. o.

szakértő által elkészített szakvéleménnyel érhet célt (*a szakvélemény kizárólagossága*). A Pp. 177. § (1) bek.-e mentén ha a bíró szerint valamely kérdés megítélése különleges és általa nélkülözött szakértelmet igényel, akkor abban a kérdésben szakvélemény nélkül nem fog a bizonyításra kötelezett fél javára állást foglalni, a szakvélemény közvetlenül nem helyettesíthető más bizonyítási eszközzel (pl. okirati vagy tanúbizonyítással), legfeljebb közvetetten azt érheti el a fél (egyáltalán nem könnyen), hogy az adott kérdést a bíróság mégse minősítse szakkérdésnek, azt ne tartsa relevánsnak, vagy az ellenérdekű félre telepítse a bizonyítási terhet.

Másrészt a bírói gyakorlat a bíróság által kirendelt igazságügyi szakértő által benyújtott szakvéleményt a szakmai bizonyítékok között egyértelműen kiemelt helyen kezeli, és szinte kizárt, hogy a bíróság a fél álláspontja, tanúk (ide értve az ún. szakértő tanúkat<sup>97</sup> is) vallomása vagy okirati bizonyíték alapján egyszerűen elvesse a szakvélemény megállapításait, továbbá a nem a kirendelt szakértő által elkészített szakvéleményeket szintén csak másodlagosan, legfeljebb a kirendelt szakértői vélemény kiegészítésére, pontosítására való felhívás okaként veszi figyelembe (*a kirendelt szakértő szakvéleményének elsődlegessége*).

A bíróság mérlegelési szabadsága – az elsőfokú bíróság által önmagának, avagy a másodfokú bíróság által az elsőfokú bíróságnak megengedett szabadság – tehát korlátozott, különösen akkor, ha csak egyetlen szakvélemény áll rendelkezésre. Szinte kizárt, hogy azt a bíróság felül merje bírálni: „Ha ugyanis a pervezetés és a bizonyításfelvétel iránya helyes, a bíróság éppen azért rendel ki szakértőt, mert a perben releváns szakkérdést illetően a különleges szakismerete hiányzik. E tudomány- vagy szakterületen a bíróságnak arra sincs ítélőképesége, hogy a szakértői véleményt szakszemponatok alapján fel- vagy elbírálja.”<sup>98</sup> A szakvélemény tehát méregerős bizonyíték, amely a szakkérdésben a tényállást általában eldönti; a szakvélemény bíróság általi valóban szabad mérlegelése csak akkor nyílik meg, ha legalább két szakvélemény van, és a bíró minden szóba jöhető eszközzel (a szakvélemények kiegészítésével, a szakértők együttes meghallgatásával, szakértői testület kirendelésével stb.) megkísérelte az esetleges ellentmondásokat tisztázni, de ennek ellenére is maradtak nyitott kérdések.

## **21. A szakértő díjazása<sup>99</sup>**

A szakértő díjazását a 3/1986. (II.21.) IM rendelet szabályozza. A díjat a bíróság állapítja meg, azt általában a bizonyító fél előlegezi, majd jellemzően a pervesztés fél viseli. A bizonyításra köteles félnek tehát nincs ráhatása arra, hogy milyen anyagi megterhelést fog neki jelenteni a szakértői bizonyítás (először is a díj előlegezése), amit az előzetes munkaterv [Pp. 177. § (5) bek.] formálisan ugyan orvosolhat, de a félnek nincs lehetősége – a szó objektív értelmében – alkuba bocsátkozni a szakértővel. A hatékonyságot márpedig mindig rontja, ha az árról nem közvetlenül a szolgáltatást nyújtó és az annak költségeit álló fél egyezik meg egymással.

Természetesen érthető, hiszen a függetlenség biztosítéka, hogy a szakértő díját a bíróság állapítja meg, amit az is indokol, hogy az igazságügyi szakértői rendszert az állam szervezi. A Pp. jelenlegi rendszerében azonban a bíróságnak gyakorlatilag teljesen mindegy, hogy mennyit kér a szakértő, a

---

97 A szakértő tanúról lásd pl.: Döme A.: A szakértői bizonyítás, in A polgári perbeli bizonyítás gyakorlati kézikönyve (szerk. Kengyel M.), KJK-Kerszöv, Budapest, 2005, 226-228. o.

98 Lábady T.-Kengyel M.: A polgári perbeli szakértői bizonyítás időszerű kérdései, in Magyar Jog, 1982. 11. szám, 1012. o., idézi Döme A.: A szakértői bizonyítás, in A polgári perbeli bizonyítás gyakorlati kézikönyve (szerk. Kengyel M.), KJK-Kerszöv, Budapest, 2005, 290. o. Lábady és Kengyel ugyanebben a harminc éves írásában azt is megállapította már – melynek gyakorlati helyességéhez ma sem fér kétség –, hogy a szakvélemény szabad mérlegelése gyakorlatilag illúzió, valójában a bíróság döntései messzemenően kötődnek a szakvéleményhez, lásd Lábady T.-Kengyel M.: A polgári perbeli szakértői bizonyítás időszerű kérdései, in Magyar Jog, 1982. 11. szám, 1012. o.; idézi és túlzónak tartja Szabó I.: A bíróság és a szakértők együttműködése a polgári perekben, in Egységesülő polgári eljárásjog Európában (szerk.: Wopera Zs., Asztalos Zs.), HVG-Orac, Budapest, 2009, 176. o.

99 Noha perjogilag előbb kerül sor a szakértő díjazására, mint a szakvélemény érdemi értékelésére, didaktikai okokból a díjazással csak az értékelés után foglalkozunk.

legritkább esetben fordul elő, hogy a bíró a szakértő által beterjesztett díjigényt ne fogadná el. Ez természetesen jelzi, hogy a szakértői kar kerüli a nyilvánvalóan eltúlzott díjigények érvényesítését.

Az IM rendelet alapján a szakértői díj munkadíjból és költségtérítésből áll (+ Áfa, ha a szakértő áfa-alanyként végzi tevékenységét). A gazdasági perekben a szakértői díj általában az időráfordítás alapján számítható, ehhez a szakértő köteles írásbeli díjjegyzéket készíteni és azt a szakvéleményhez csatolni. Ennek indokoltságát a bíróság a díj megállapítása előtt az írott jog szerint ellenőrzi, de az élő jogban nemigen szokott abban hibát találni, ami nem is csoda, egyrészt mert nem a bíróság fizeti, másrészt mert a rendelet alapján a szakértői óradíj tárgyaláson kívül mindössze 4.000,- Ft megkezdett óránként, tárgyaláson pedig 2.000,- Ft megkezdett félóránként.<sup>100</sup>

Mindez megint csak abba az irányba mutat, hogy hatékonyabb lenne, ha a szakértőt közvetlenül a fél bízna meg (még a per előtt), és állapotna meg vele az árban. Ez a megoldás persze nélkülözheti a szakértői függetlenség azon garanciáit, melyekkel a jelenleg alkalmazott igazságügyi szakértői kirendelési rendszer bír, de egyáltalán nem jelenti, hogy a (kirendeléses helyett) megbízásos rendszerben ne lehetne biztosítani a szakmai objektivitást, és felveti a kérdést, hogy a per tisztességes lefolytatását vajon csak a bíróság által kirendelt (általában) egyetlen szakértővel lehet csak biztosítani, avagy a felek által megbízott egy-egy szakértő alkalmazásával is (lásd lentebb, IV. fejezet).

A Pp. 185. § (2) bek.-e értelmében a bíróság az alapos ok nélkül késlekedő szakértő munkadíját a vélemény előterjesztésére megadott – és meghosszabbítani nem kért – határidő lejártát követően naponta 1 %-kal csökkenti. Itt tehát lényegében egy törvényes késedelmi kötbérről van szó, amelynek a gyakorlati alkalmazásáról azonban nincsen tudomásunk, lévén a szakértők mindig a kellő időben kérik a határidőt meghosszabbítását, amelynek a bíróság helyt is szokott adni.

#### IV. A hatékony szakértői bizonyítás – *de lege ferenda*

##### 22. A megoldandó feladat

Az előző fejezet alapján kataszterbe szedhetjük, hogy a hatályos magyar perjogi keretek között és bírói gyakorlatban a szakértői bizonyítás mely főbb – a hatékonyságot rontó – negatívumokkal rendelkezik:

- (i) lassúság: egyrészt a szakértői bizonyítás az ideálisnál sokkal később, jellemzően csak a per derekán veszi kezdetét, másrészt a szakértő sokkal gyorsabban dolgozik megbízásra, mint kirendelésre;
- (ii) nehézkesség: a szakértői bizonyítás többszörösen közvetett (a fél állít, a bíró kioktat, a fél indítványoz, a bíró kirendel stb.);
- (iii) túlbizonyítás (felesleges szakértői bizonyítás) veszélye: a bíró mindig szívesen látja a szakvéleményt, mert ha az perjogilag rendben van, az ítélet legalább a szakvéleménnyel fedett részben „készen van”,<sup>101</sup>
- (iv) a bíró túlterhelt a bizonyításban: a „brutális” kioktatási kötelezettség és a súlyos adminisztratív leterheltség miatt a jogkérdés megoldására olykor nem marad kellő energia<sup>102</sup>;

100 3/1986. (II.21.) IM rendelet, 1. § (1), (2), (6) és (9) bek., 1. sz. melléklet 91. és 93. pontok.

101 Előfordult, hogy a bíró arra hívta fel a felet, hogy amennyiben a másik fél a kamatszámítását (ami ugye a négy matematikai alpműveletből hármát alkalmaz) vitatja, akkor arra szakértőt kell kirendelni, mert ő – mármint a bíró – nem fog kamatszámítással vesződni. Emberileg érthető, szakmailag nonszensz.

102 „A polgári peres jogviták nehézsége az ügyek kisebb hányadában jelentkezik a jogkérdés helyes megoldásában. Problémásabbá vált a tényállás megállapíthatósága.”, lásd Döme A.: A szakértői bizonyítás, in A polgári perbeli bizonyítás gyakorlati kézikönyve (szerk. Kengyel M.), KJK-Kerszöv, Budapest, 2005, 209. o. Jól jellemzi a

- (v) a jóhiszemű és gondos pervitel követelménye kvázi *lex imperfecta*;
- (vi) a névjegyzékben szereplő igazságügyi szakértő tényleges és konkrét szakmai kompetenciája közömbös, kívülről nem is ellenőrizhető;
- (vii) az egyetlen szakvélemény problémája: a szerencsefaktor túl magas (ha X szakértőt rendel ki a bíróság, a felperes nyer, ha Y-t, akkor az alperes);
- (viii) a költségek nem kellően kontrolláltak: a bíró előlegezésre hív fel (ami nem fellebbezhető), a fél előlegez, a szakértő díjjegyzéket terjeszt elő, a bíró megállapítja a díjat, amit a fél visel.

A fentieket a két alábbi – bíróságokon olykor hallható – aforizma foglalja össze a legfrappánsabban:

*Bíró (az ítélet kihirdetése után, magában):* Na, ezt a pert már megint én nyertem meg az ügyvéd helyett.

*Ügyvéd (ügyvéd kollégának):* Ennek az ítéletnek már megint nincs jogi indokolása!

### 23. Megoldási javaslatok

Az aktuális rendszer egyik fontos pozitívum, hogy a felekre – különösen a bizonyításra köteles félre – a szakértői bizonyításban nehezedő teher egyáltalán nem jelentős, a másik, hogy a szakértői karban is vannak tartalékok, amit az bizonyít, hogy a szakértők sokkal hatékonyabban (gyorsabban, precízebben, jobban) dolgoznak megbízás, mint kirendelés alapján. Ez a két körülmény a hatékonyabb – *de lege ferenda* – szabályozás forrása lehet, feltéve persze, hogy a felek terheinek a növelése nagyobb mértékben csökkenti a bírói feladatokat (allokációs hatékonyság), a szakértők közvetlen megbízása pedig nem veszélyezteti a tisztességes eljárását (minőségi korlát); a hatékonyságot tovább növelheti a bíró közvetlen anyagi ösztönzése, mely – a költségvetési források szűkösségének tudatában – csak a felek terhére valósítható meg (természetesen a tisztességes eljárás elveinek sérelme nélkül).

*De lege ferenda* – nem szövegszerű, hanem koncepcionális – javaslataink mindezek alapján a következők:

1. A kötelező perelőkészítést meg kell tartani, a kiemelt jelentőségű perekre vonatkozó kivétel mellőzésével.
2. Lehetővé kell tenni, hogy a bíróság az alperest a kereset közlésével úgy hívja fel érdemi nyilatkozatra, hogy azt az első tárgyalást megelőzően terjessze már elő, annak érdekében, hogy az első tárgyalás valóban érdemi legyen.
3. A felek mulasztását kötelezően szankcionálni kell: először bírságot, másodszor mellőzni.
4. Semmi akadályát nem látjuk gazdasági perekben a kioktatási kötelezettség eltörlésének (pontosabban: semmi nem indokolja annak fenntartását). Ezt természetesen össze kell kötni a Pp. 141. § (2) és (6) bek.-ek, valamint a 252. § (3) bek. megfelelő korrekciójával is, annak érdekében, hogy a bírónak ne kelljen külön és többször felhívnia a feleket arra, hogy bizonyítsanak, és hogy ne

---

magyar perjogi valóságot, hogy ezt egy gyakorló bíró írta: a nagy ügyteher és a bírótól kifejezetten aktív szerepvállalást elváró Pp. miatt ügyvédként is sokszor azt láthatjuk, hogy a perben a bíró számára a jogkérdés háttérbe szorul a tényálláshoz képest, a jogkérdéssel ugyanis a bírónak nem kell „dolgoznia”, csak gondolkodnia, míg a tényállás felderítése macerás, „melós”, különös tekintettel az ítélethozatalhoz felhasználható szakvélemény beszerzésére. Mivel a bírónak valóban sok energiát kell beleölnie a tényállás, a szakkérdés felderítésébe (szerintünk a jogi képviselők helyett), olykor már nem marad arra szufla, hogy az ítélet jogi részét is olyan szépen megírja, mint a tényállást. Ezt erősíti, hogy ha a bíró a jogkérdésben téved is, legfeljebb a másodfok megváltoztatja az ítéletét, ha viszont a tényállása nem lesz megalapozott, az ítéletét hatályon kívül helyezhetik, és az ügy jön vissza, ami maga a tragédia.

fordulhasson elő, hogy másodfokon azért helyezik hatályon kívül az elsőfokú ítéletet, mert a kellő időben felajánlott bizonyítás nem volt elégséges (ez legyen a bizonyításra köteles fél kockázata).

Ezzel párhuzamosan intézkedni kell arról, hogy az ún. meglepetésszerű ítélet elkerülhető legyen, amikor is a bíróság olyan tény- vagy jogkérdés mentén dönti el az ügyet, amellyel a felek nem is foglalkoztak a per során<sup>103</sup>. Ennek érdekében a bíróság kötelezettségévé kell tenni, hogy a tárgyalás berekesztése előtt megfelelő határidővel hívja fel a feleket arra, hogy az addig nem tárgyalt – és a bíróság által relevánsnak tartott – kérdésekben nyilatkozzanak, és szükség szerint a bizonyítási indítványukat terjesszék elő. Ezzel összefüggésben a kereseti kérelem (beszámítási kifogás) jogcímében is kösse a bíróságot (ha a fél bizonytalan, terjesszen elő másodlagos, harmadlagos kereseti kérelmet).

5. A bírósági kirendelés helyett a szakértő a fél megbízása alapján járjon el: egyrészt a fél tudja (tudnia kell), hogy mit akar bizonyítani, másrészt ő is fizet, és a szakértő is akkor tud a legjobban dolgozni, ha közvetlen kapcsolatban van a megbízóval. A magánszakértők alkalmazásával szemben a tisztességes eljárás érdekében garancia az igazságügyi szakértői rendszer – ezen belül is a szakértői névjegyzék – fenntartása (vagyis hogy a fél csak igazságügyi szakértőt bízhat meg), továbbá a sikerdíj kikötésének a megtiltása, végül pedig a szakértő és a megbízó közötti összeférhetetlenség részletes szabályozása (a személyi összeférhetetlenség mellett pl. megtiltható, hogy a fél olyan szakértőt bízjon meg, akivel a megelőző 3 évben szerződéses kapcsolata volt, illetőleg hogy ezzel a szakértővel az elkövetkezendő 3 évben szerződjön). Ezen kívül abszolút korlát is állítható az egy szakértő által adott időben elvállalható megbízások mennyiségével szemben (ide értve a más szakértő szakértésében való közreműködést is), ami elejét veheti a „megbízható és rugalmas” szakértők túlfoglalkoztatásának. A szakértői díjat mint perköltséget számlával és a szakértői díj banki átutalással történő kifizetésének igazolásával kell bizonyítani.

A felperesi magánszakértői véleményt már a keresethez csatolni kell. Az alperes számára természetesen a perben is meg kell engedni, megfelelő határidő tűzésével, hogy magánszakértői véleményt terjesszen elő, továbbá a felek kérhetik a másik magánszakértő meghallgatását, hozzá kérdéseket intézhetnek.

Ki kell zárni a szakvélemények „felülvizsgálatát”: a szakvélemény mint bizonyíték értékelése a bíró feladata. Ha a rendelkezésre álló szakvélemények ellentmondásosak, a bírónak kell eldöntenie, az egyéb bizonyítékok segítségével, hogy melyiket és mennyiben teszi meg ítélete alapjává. Ha a bírót tehermentesítjük a szakvélemény beszerzésében, akkor marad energiája arra, hogy azt a kellő mélységben megértse és kritikusan értékelje. Másodfokon természetesen továbbra is lehetőség lesz a szakvélemények értékelésének érdemi felülbírálatára (de nem az elsőfokú ítélet hatályon kívül helyezésére), ami sokkal hatékonyabb, mint az új eljárásra utasítás és további szakértői bizonyítás lebonyolítása.

Ha a szakértői vélemény elkészítéséhez az ellenérdekű fél közreműködése is szükséges, és ő ezt megtagadja, akkor a félnek a perben kell azt indítványoznia, hogy a bíróság kötelezze az ellenérdekű felet a közreműködésre.

A szakértői bizonyítás per során történő indítványozását (értve itt a magánszakértői vélemény előterjesztésére vonatkozóan határidő kérését) időben korlátozni kell.

---

103 Analógiaként hivatkozhatunk a választottbíráskodás területéről a Vbt. 55. § (1) bek. c) pontjára, melynek értelmében a választottbírói ítélet érvénytelenítésének az egyik lehetséges oka éppen az, ha a fél nem volt képes az ügyét előterjeszteni.



6. A szakértői vélemény tartalmi elemei közé fel kell venni a szakértő szakmai önéletrajzát, továbbá – külön – annak bemutatását, hogy a szakértő a szakvélemény tárgyát illetően milyen konkrét szakmai tapasztalatokkal, jártassággal rendelkezik. Ez segítheti a szakvélemény bírói értékelését.

7. Az írásbeli előkészítést továbbra is engedélyezni kell (természetesen csak a gondos pervitel keretei között), viszont még ez esetben is azt illetékkötelessé kell tenni: vagyis pl. a kereset, az ellenkérelem, a replika és duplika – mellékleteikkel együtt – benyújtható legyen külön illetékfizetés nélkül, ezt követően azonban minden további irat benyújtása vonjon maga után illetékfizetési kötelezettséget (pl. oldalanként 2-10e forintot, melynek konkrét mértékét a bíróság elnöke határozza meg); az így befolyt illeték egy részét a perben eljáró elsőfokú bíró javadalmazásának kiegészítésére célszerű fordítani, természetesen csak akkor, ha az ítéletét nem helyezik hatályon kívül, vagy nem változtatják meg érdemben.

Ez a megoldás egyrészt nem fosztaná meg a feleket attól, hogy az ügyüket taktikusan előadják, ugyanakkor arra ösztönözné, hogy már a per elején fejtsék ki álláspontjukat, végül pedig – a felek terhére – jutalmazná a bírót, ha többet kell dolgoznia a perben, éppen a felek nem kellően koncentrált pervitele miatt.